

Finanční gramotnost žáků ZŠ

Michal Krátký

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal KRÁTKÝ**
Osobní číslo: **H118142**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Finanční gramotnost žáků ZŠ**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- historie výuky finanční gramotnosti na základních školách v České republice
- rozdílné metody výuky finanční gramotnosti na základních školách
- schopnost žáků ZŠ aplikovat výukou získané vědomosti v praxi

Součástí práce bude průzkum (event. drobný výzkum) zaměřený na zjištění, do jaké míry ovlivňují žáci ZŠ, kteří prošli výukou finanční gramotnosti, své rodiče a rodiny.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Jakeš, P. a kol. Finanční gramotnost pro 2. stupeň ZŠ, Praha: Nakladatelství Fortuna, 2011.

Kašová, J. Výchova k finanční gramotnosti, Plzeň: Fraus, 2012.

Klínský, P., Chromá, D., Tesařová, S., Janák, M. Finanční gramotnost ? obsah a příklady z praxe škol, Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008.

Kraus, B., Jůzl, M., Tannenbergerová, M. Teorie Výchovy, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011.

Škvára, M. Finanční gramotnost, Praha: ČVUT, 2011.

Další doporučená literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

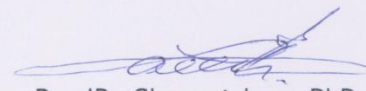
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

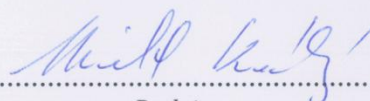
- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Michal Krátký

Jméno, příjmení studenta

Podpis

V Brně dne 16. dubna 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosažených v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosažených školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá výukou finanční gramotnosti žáků především 2. stupně základní školy. Teoretická část se zaměřila v úvodu na základní pojmy, jako jsou gramotnost, informační gramotnost a finanční gramotnost. Dále se práce podrobněji zabývá historií výuky finanční gramotnosti v ČR, především rozdíly výuky před zavedením rámcových vzdělávacích programů a začleněním výuky finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů v současné době. Závěr teoretické části je věnován metodám výuky finanční gramotnosti. Praktická část je zaměřena na analýzu úrovně finanční gramotnosti žáků druhého stupně základních škol. Závěry a zjištění z výzkumu jsou v grafech a komentářích začleněny do poslední kapitoly práce.

Klíčová slova: informační gramotnost, finanční gramotnost, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, finanční plán, hospodaření, finanční příjmy

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on teaching of financial literacy of students mainly on second stage of primary school. The theoretical part of the thesis is focused in its introduction on basic concepts such as literacy, information literacy and financial literacy. Furthermore the thesis deals in detail with history of teaching of financial literacy in Czech Republic, especially with differences of teaching before the introduction of framework educational programs and the integration of teaching of financial literacy into school educational programs at present. Ending of the theoretical part is devoted to methods of teaching of financial literacy. The practical part is focused on the analysis of the level of financial literacy of students on second stage of primary school. The conclusions and findings of the research are in form of charts and comments included in the last chapter.

Keywords: information literacy, financial literacy, framework educational program, school educational program, financial plan, economy, income opportunities

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	11
1.1 DEFINOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	11
1.2 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V ČR A VE SVĚTĚ	13
2 HISTORIE VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ČR	17
2.1 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PŘED VZNIKEM RVP	17
2.2 ZAČLENĚNÍ VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI DO ŠVP	20
3 METODY VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	25
3.1 METODY VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V POČÁTCÍCH VÝUKY	25
3.2 METODY VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI POUŽÍVANÉ V SOUČASNOSTI.....	27
3.3 NEJČASTĚJI POUŽÍVANÉ METODY NA ZŠ	32
4 APLIKACE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V PRAXI	37
4.1 APLIKACE V DOBĚ DOCHÁZKY NA ZŠ.....	37
4.2 NÁSLEDNÁ APLIKACE V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 METODY, CÍLE VÝZKUMU A OVĚŘENÍ STANOVENÝCH HYPOTÉZ	41
5.1 METODY, CÍLE VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	41
5.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	43
5.3 VLASTNÍ VÝZKUM	44
5.4 ANALÝZA A PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	45
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	71
SEZNAM OBRÁZKŮ	72
SEZNAM TABULEK.....	73
SEZNAM GRAFŮ	74
SEZNAM PŘÍLOH.....	75

ÚVOD

Ještě před několika lety byl pojem finanční gramotnost v České republice poměrně neznámým a málo používaným. Tak, jak rychle probíhají společenské změny, mění se i postoj k této problematice. Od devadesátých let minulého století se setkáváme s mnoha novými skutečnostmi – soukromé podnikání, nezaměstnanost, různé formy příjmů, větší rozdíly v příjmech, nezvyklá nabídka zboží a různých produktů včetně finančních, jako různé druhy pojištění, spoření apod., vzniká mnoho různých finančních institucí, které soupeří o přízeň občanů. S tím souvisí samozřejmě i určitá dezorientace, malá schopnost orientovat se v tomto prostředí, kterou jsou ohroženy i nastupující generace. V mnoha případech je i malá opora v rodině ve schopnosti se ve finanční problematice orientovat a výchově v tomto směru věnovat. Proto postupně sílí snaha o začlenění výuky finanční gramotnosti do škol základních i středních.

Téma výuky finanční gramotnosti považují za důležité i učitelé, postupně jsou jednotlivá témata zařazována do ŠVP v širší míře, pozornost je věnována i vzdělávání pedagogů, byla napsána i řada prací, vydány učebnice a učební materiály.

Za hlavní cíl této práce jsem si stanovil zjistit přínos výuky finanční gramotnosti pro žáky v jejich chování i jednání v době základní školní docházky, vliv výuky pro praktický život, případně vliv výuky na rodiče a rodinu. Kromě hlavního cíle chci sledovat i cíle parciální, např. pohled učitelů na výuku finanční gramotnosti - za jak důležitou ji považují, v jakých předmětech a v jakém počtu vyučovacích hodin je zařazena do jejich ŠVP, jaké učebnice, pomůcky, metody jsou na školách používány, nejdůležitější aspekty výuky aj.

Ve své práci jsem se tedy snažil postihnout změny, ke kterým v posledních letech dochází ve výuce žáků základních škol, v širší začlenění této problematiky do výuky, ve změnách metod a v možnostech, které žáci i pedagogové mají v oblasti výuky finanční gramotnosti.

Finanční vzdělávání samozřejmě není jen záležitostí škol, ale právě zde mohou žáci získat mnoho informací, které mohou uplatnit v praktickém životě. Nejde jen o informace, ale samozřejmě také o schopnost orientovat se celoživotně v častých změnách a měnících se podmínkách nejen v oblasti financí, ale ve všech oblastech života.

Téma finanční gramotnosti jsem si pro svoji bakalářskou práci zvolil z několika důvodů. Ve svém zaměstnání se setkávám s tím, že je důležité se v této problematice orientovat a že tyto znalosti jsou důležité i pro praktický život každého jedince. Také proto, že

v posledních letech byla napsána řada prací na toto téma a chtěl bych je tedy doplnit o další poznatky.

Práci jsem rozvrhl na dvě části – teoretickou a praktickou. V části teoretické se věnuji definování finanční gramotnosti, změnám ve výuce před vznikem RVP a nyní a metodám výuky v počátcích a v současnosti.

V praktické části jsem se zaměřil na výzkum u žáků 2. stupně ZŠ na vesnických i městských školách v různých regionech, stejně tak u pedagogů, kteří se této problematice ve výuce věnují. Praktická část je doplněna tabulkami a grafy, které dokumentují výsledky výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

1.1 Definování finanční gramotnosti

Z historického hlediska se nejdříve setkáváme se samotným pojmem **gramotnost**. Jde o individuální schopnost číst a psát. Neznamená to ovšem jen schopnost poznat jednotlivá písmena a složit z nich jednoduchá slova. Gramotnost je schopnost plynule přečíst text a hlavně mu porozumět. Mluví se také o gramotnosti literární, dokumentové, numerické aj.

Jestliže jedním z Rozvojových cílů tisíciletí je zajistit základní vzdělání pro všechny děti na světě do roku 2015, což se však zřejmě nepodaří splnit, tak ve vyspělých zemích je věnována pozornost gramotnosti informační, počítačové a v neposlední řadě gramotnosti finanční. **Informační gramotnost** velmi úzce souvisí s finanční gramotností. Dá se říci, že člověk, který není zbláhý v gramotnosti informační, nemůže zvládat gramotnost finanční. Jedná se totiž o znalost a uvědomění si, kdy a proč potřebujeme informace, kde je najít a jak je hodnotit, použít a jak je případně předávat dál. Je to širší pojem než gramotnost finanční, protože bez schopnosti informace hledat a nacházet, správně je vyhodnocovat a používat, se nikdo, kdo chce být finančně gramotný, neobejde.

Finanční gramotnost tedy musíme chápat jako soubor znalostí a dovedností, které člověku umožňují porozumět financím a hlavně s nimi v různých životních situacích správně zacházet a využívat je. Definicí finanční gramotnosti je celá řada, podle životních podmínek se ve světě různí, ale základní teze zůstává stejná. Nedá se totiž říci, na rozdíl od čtení a psaní, že by někdo byl úplně finančně negramotný a někdo naopak. Do určité míry je totiž finančně gramotný každý, podstatná je ovšem míra této skutečné finanční gramotnosti, nikoliv pouze subjektivně vnímaná.

V nejjednodušších definicích finanční gramotnosti se hovoří o znalostech, schopnostech a dovednostech hospodaření s penězi, případně o osobní odpovědnosti v oblasti financí. Úplnější je definice, že „*finanční gramotnost je soubor znalostí a dovedností, které člověku umožňují porozumět financím a správně s nimi zacházet v různých životních situacích.*“ (Finanční gramotnost [online]. 2014 [cit. 2013-12-02])

Většina publikací a materiálů u nás vydaných se ovšem drží definice, která je obsažena v ústředním dokumentu Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání, která vznikla v gesci Ministerstva financí České republiky v roce 2006. Tato pracovní skupina pro finanční vzdělávání složená ze zástupců Ministerstva financí, Ministerstva průmyslu a obchodu,

Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, České národní banky, Výzkumného ústavu pedagogického, profesních asociací na finančním trhu, subjektů poskytujících vzdělávací projekty, spotřebitelských sdružení a dalších odborníků na vzdělávání, vydala v roce 2007 ústřední dokument pro finanční vzdělávání s názvem **Strategie finančního vzdělávání**. Tento dokument byl v roce 2010 aktualizován do podoby **Národní strategie finančního vzdělávání**. Finanční gramotnost je zde definována jako „soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (Národní strategie finančního vzdělávání [online], 2010. [cit. 2013-12-04])

Ve stejném dokumentu můžeme nalézt i další důležitou část, která se k definici finanční gramotnosti vztahuje.

„Definice finanční gramotnosti je strukturovaná. Finanční gramotnost jako správa osobních/rodinných financí zahrnuje **tři složky**: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

- **Peněžní gramotnost** představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.)
- **Cenovou gramotnost** představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci.
- **Rozpočtovou gramotnost** představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované: **správu finančních aktiv** (např. vkladů, investic a pojištění) a **správu finančních závazků** (např. úvěrů nebo leasingu). To předpokládá v obou případech orientaci na trhu různých komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní

situaci.“ (Národní strategie finančního vzdělávání [online], 2010. [cit. 2013-12-04])

S definicí finanční gramotnosti souvisí i základní používané pojmy jako jsou finanční gramotnost (angl. financial literacy), finanční vzdělávání (angl. financial education) a finanční kvalifikace (angl. financial capability). Tyto pojmy se v různých zemích používají rozdílně. Pojem finanční gramotnost se, stejně jako v ČR, používá např. v USA a Austrálii, naopak Velká Británie nebo Kanada používají pojem finanční kvalifikace, který je chápán v širších souvislostech. Z této definice finanční gramotnosti vycházejí i konkrétní standardy finanční gramotnosti, které stanovují její ideální úroveň pro různé cílové skupiny. Tyto standardy se promítají do RVP a podrobněji se jimi budu zabývat ve druhé kapitole práce.

Z celkového pohledu je finanční gramotnost specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti, která navíc zahrnuje řadu dalších souvisejících znalostí např. schopnost zajistit si příjem, rozhodovat se o výdajích, orientovat se na trhu pracovních příležitostí apod. Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti formuje hodnotové postoje, znalosti a dovednosti, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti.

V souvislosti s definováním finanční gramotnosti je třeba si také uvědomit i úzkou souvislost nejen s gramotností informační, ale také gramotností numerickou a gramotností právní. Tyto souvislosti naznačují ve své publikaci *Základy finanční gramotnosti* i Petýrková a Chmelařová, které finanční gramotnost definují následujícím způsobem. *„Finanční vzdělávání umožňuje jednotlivcům lépe porozumět finančním produktům a pojmům a rozvíjet dovednosti, které jsou nezbytné ke zlepšení jejich finanční gramotnosti tj. být si vědom finančních rizik a příležitostí a při výběru finančních služeb se rozhodovat na základě informací.*“ (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 5)

Co je to tedy finanční gramotnost? My a peníze. Základ je hospodaření s osobními (rodinnými) prostředky – jak s penězi zacházet, aby nemizely „mezi prsty“.

1.2 Výuka finanční gramotnosti v ČR a ve světě

Výuka finanční gramotnosti v ČR i ve světě bezprostředně souvisí s celkovým rozvojem civilizace, s rozvojem veškerých technologií, především technologií informačních. V řadě zdrojů se uvádí, že v 21. století je většina rozhodnutí člověka ovlivněna nebo spojena

s jeho finanční situací, financemi. Domnívám se, že taková rozhodnutí provází člověka již mnohem dříve, i když pravděpodobně v daleko menší míře. Pokud se ovšem člověk chce v současné době v tomto „finančním“ světě dobře orientovat, musí obsáhnout široký záběr znalostí a dovedností přímo i nepřímo navázaný na finance. Možná nejsložitější v této oblasti, ale i v oblastech jiných, je to, že se informace a podmínky velmi rychle mění. Zde se opět musím zmínit o informačních technologiích, které samozřejmě umožňují stále nové typy finančních transakcí, operací a procesů. Současné děti se tedy pohybují v úplně jiném světě finančních operací, než se v jejich věku pohybovali jejich rodiče. Důležitou roli při rozšiřování finanční gramotnosti musí sehrávat již základní školství a následně další stupně vzdělávání.

Výuka finanční gramotnosti u nás, stejně jako ostatní výuka, vychází z legislativního a obsahového rámce vzdělávací soustavy České republiky a je upravena dokumenty, které jsou na dvojí úrovni:

- **státní** – Národní vzdělávací program, jež chápe vzdělávání jako celek, a rámcové vzdělávací programy (RVP) vymezující závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy, tj. předškolní, základní a střední
- **školní** – školní vzdělávací programy (ŠVP), tvoří si je jednotlivé školy

Základní vzdělávání upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Základní vzdělávání se dělí na dva obsahově, organizačně a didakticky navazující stupně – 1. stupeň (1. – 5. ročník) a 2. stupeň (6. – 9. ročník). Výuka finanční gramotnosti je v současné době začleněna do ŠVP pro oba stupně ZŠ. Prvky výuky finanční gramotnosti lze nalézt i v dřívějších školních osnovách, nebyl ovšem používán pojem finanční gramotnost a bylo to v podstatně menší míře. Jednalo se především o předměty matematika, občanská výchova a občanská nauka. Podrobněji se výukou finanční gramotnosti před vznikem RVP a výukou v současnosti budu zabývat ve 2. kapitole této práce. V současné době je výchozím materiálem pro výuku finanční gramotnosti dokument Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, který je aktualizován v souladu se Strategií finančního vzdělávání. Dokument obsahuje především základní definici finanční gramotnosti, její složky a standardy pro 1. i 2. stupeň ZŠ a střední vzdělávání.

Ze zprávy České školní inspekce, která se zaměřila na to, zda a jakým způsobem začlenily školy výuku finanční gramotnosti do výuky, vyplývá, že finanční gramotnost byla již

v minulých letech rozvíjena ve středních a úplných základních školách, na rozdíl od neúplných škol pouze s prvním stupněm. Užití metod rozvíjejících finanční gramotnost žáků je výrazně ovlivněno tím, kdo je ve škole pověřen zabývat se rozvojem finanční gramotnosti.

V návaznosti na základní a střední vzdělávání se objevuje také řada dalších projektů, které mají za cíl vzdělanost v oblasti finanční gramotnosti rozšiřovat a prohlubovat. K nejzajímavějším patří projekt CEPS – Centra ekonomických a právních studií Masarykovy univerzity. Projekt vychází z definování finanční gramotnosti v dokumentu Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Ten je základem pro projekt CEPS, který by měl být primárně navázán na předmět Osobní finance, který je na Ekonomicko–správní fakultě Masarykovy univerzity vyučován v druhém semestru magisterského a bakalářského studia a vychází ze standardů finanční gramotnosti na středních školách. Tyto standardy jsou považovány i za standardy finanční gramotnosti dospělého občana České republiky. V návaznosti na to bude modul finanční gramotnosti projektu CEPS zaměřen na fyzické osoby – jednotlivce, resp. rodiny.

Počátky koordinovaného přístupu evropských států k problematice finančního vzdělávání jsou spojovány s rokem 2003, kdy OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) zahájila Projekt finančního vzdělávání. Ve světě se výuka finanční gramotnosti opírá o doporučení Evropské unie a právě Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a je zařazena do oblasti vzdělávání a ochrany spotřebitele. V návaznosti na rok 2003, kdy OECD zahájila Projekt finančního vzdělávání, vytvořila v roce 2008 Mezinárodní skupinu pro finanční vzdělávání (INFE – z angl. International Network on Financial Education). Ve stejném roce byl také uveden do provozu mezinárodní webový rozcestník pro finanční vzdělávání (IGFE – z angl. International Gateway for Financial Education) sloužící jako mezinárodní databáze o programech finančního vzdělávání.

Systémy finančního vzdělávání se i tak v jednotlivých zemích značně liší. Za účelem vymezení konkrétních kroků si jednotlivé státy mohou v této oblasti vytvořit vlastní národní strategii finančního vzdělávání, druhou možností je přijmout jako podklad centrální strategii finančního vzdělávání vytvořenou OECD. Určitý přehled finančního vzdělávání ve vybraných státech přináší asi nejpřehledněji ve své publikaci Finanční vzdělávání pro střední školy autoři Dvořáková a Smrček.

Podobně jako v České republice – formulovat tedy vlastní závaznou národní strategii finančního vzdělávání – k tomu přistoupili i ve Velké Británii, Itálii, Španělsku, Nizozemí, Maďarsku a Slovensku. Ve Francii je sice finanční vzdělávání povinné, stát však nijak neupravuje vzdělávací plány a školy rozhodují, jakým způsobem budou finanční problematiku vyučovat. Běžně je zařazována do více předmětů, což je ovšem podobné jako u nás. V Irsku je finanční problematika volitelným předmětem až na střední škole. Delší tradici má výuka finanční gramotnosti v Nizozemsku, kde se na základních školách vyučuje již od 80. let v rámci předmětu společenské vědy nebo ekonomika. Ve Velké Británii koordinuje finanční vzdělávání Úřad finančních služeb, vlastní výuku si však řídí každá země sama. V Anglii jde o nepovinnou součást vzdělávání, Ministerstvo školství však klade důraz na výuku již od 5 let a v roce 2000 vydalo směrnici, ve které stanovuje, jak a co by měli učitelé v tomto předmětu vyučovat. Ve Skotsku upravuje od roku 1999 finanční vzdělávání jako nepovinnou součást vzdělávání dětí a mládeže do 18 let vládní dokument s názvem Finanční vzdělávání na skotských školách. Wales má naopak pro žáky 7 až 16 let finanční vzdělávání povinné od roku 2000, délka a zařazení problematiky do konkrétních předmětů záleží, podobně jako u nás, na jednotlivých školách. Severní Irsko po revizi osnov v roce 2007 zavedlo u dětí ve věku 4 až 14 let finanční gramotnost povinně do výuky v rámci předmětu Matematika s finanční schopností. Finanční vzdělávání je zahrnuto do školních osnov také ve většině států USA, kde se vyučuje v různých předmětech, nejčastěji v matematice a společenských vědách. (Dvořáková, Smrčka, 2011, s. 23-28)

Přehled jistě není zdaleka úplný, ale je patrné, že v řadě zemí je výuce finanční gramotnosti věnována velká pozornost, i když způsob začlenění do výuky, garance státních orgánů a celková koncepce jsou velmi rozdílné.

Řada zemí také využívá různých dotačních programů Evropské unie, která zařazení finanční gramotnosti do výuky také podporuje. U nás patří k nejvýznamnějším programům EU Peníze školám, který má za úkol zjednodušit základním školám získávání evropských dotací z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Cílem je podpořit rozvoj vybraných oblastí se zaměřením na individualizaci výuky, vytváření nových vzdělávacích materiálů a vzdělávání pedagogických pracovníků. Podpora se vztahuje celkem na 7 prioritních témat a jedním z těchto témat je právě i finanční gramotnost.

2 HISTORIE VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ČR

2.1 Výuka finanční gramotnosti před vznikem RVP

Lze jen těžko stanovit, kdy se pojem finanční gramotnost začal používat. Pojem, stejně jako řada dalších, souvisí bezprostředně s celkovým vývojem společnosti, s nároky a potřebami člověka jako jednotlivce i společnosti celkově. Před vznikem Rámcových vzdělávacích programů tento termín v současné podobě vlastně ve školství používán nebyl, což ovšem neznamená, že by se alespoň okrajově s problematikou financí a hospodaření žáci vůbec nesetkali. Bylo to však ve velmi omezené míře v předmětech jako matematika, případně občanská výchova, resp. občanská nauka. Nejednalo se o nějaký komplexnější přístup, ale pouze o některá výuková témata v rámci těchto předmětů, ve kterých se žáci mohli s touto problematikou seznámit. V matematice to byla např. část zaměřená na úroky, v občanské výchově (nauce) část zaměřená na rodinu, hospodaření rodiny. V žádném případě nešlo o nějaké systémové začlenění této tematiky do výuky, pouze o jednotlivá dílčí témata, která s touto problematikou souvisí.

Zásadním zlomem tedy byl rok 2006, kdy v gesci Ministerstva financí České republiky vznikla Pracovní skupina pro finanční vzdělávání, která je nezávislým sdružením složeným ze zástupců Ministerstva financí, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, České národní banky, Výzkumného ústavu pedagogického, profesních asociací na finančním trhu a dalších subjektů a odborníků na vzdělávání. Výsledkem jejich činnosti bylo v roce 2007 vydání ústředního dokumentu pro finanční vzdělávání s názvem **Strategie finančního vzdělávání**. Tento dokument byl v roce 2010 aktualizován jako **Národní strategie finančního vzdělávání**. Cílem je vytvoření uceleného systému, na rozdíl od dřívějšího přístupu, kdy témata vztahující se k finanční problematice byla do osnov začleněna jen v minimální míře a bez nějakých dalších souvislostí.

Velkým rozdílem oproti dřívějším osnovám je soubor tzv. klíčových kompetencí, které představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jsou jimi:

- **Kompetence k učení**, které mají žáka naučit operovat s obecně užívanými pojmy a termíny, vyhledávat a dále pracovat s potřebnými informacemi a volit a využívat vhodné efektivní metody učení.
- **Kompetence k řešení problémů** vedou žáky k vnímání a pochopení nejrůznějších problémových situací ve škole i mimo ni, učí žáky vyhledávat informace vhodné k jejich zdolávání a podněcují k samostatnému řešení problémů s důrazem na uvědomění si vlastní zodpovědnosti za rozhodnutí a následky svých činů.
- **Kompetence komunikativní** posilují schopnost žáků logicky, výstižně a kultivovaně formulovat a vyjadřovat vlastní myšlenky a názory, a to jak v písemném, tak ústním projevu. Žáci si osvojují schopnost naslouchat a porozumět druhým lidem, rozumět různým typům sdělení z nejrůznějších informačních a komunikačních zdrojů a využívat tyto technologie k rozvoji účinné komunikace s okolním světem.
- **Kompetence sociální a personální** umožňují rozvíjet účinnou spolupráci ve skupině a podporují utváření pozitivní přátelské atmosféry v týmu, učí žáky ohleduplnosti a úctě při jednání s druhými lidmi nebo nabídnout pomoc či v případě potřeby o ni požádat.
- **Kompetence občanské** mají za cíl, aby žáci respektovali přesvědčení druhých lidí, vážili si jejich vnitřních hodnot a byli schopni se vcítit do druhého člověka a jeho situace. Žáci mají patřičné znalosti zákonů a společenských norem a jsou si vědomi svých práv a povinností. Jsou také schopni zodpovědně se rozhodovat a dokáží ocenit a chránit naše tradice a kulturní i historické dědictví.
- **Kompetence pracovní**, díky nim žáci používají bezpečně a účinně nástroje a vybavení a dodržují jasně formulovaná pravidla a pracovní postupy činností. Získané znalosti z jednotlivých vzdělávacích oblastí využívají ke svému dalšímu rozvoji a přípravě na budoucnost. Žáci také chápou podstatu, cíl a riziko podnikání a rozvíjejí své podnikatelské myšlení. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online], 2007. [cit. 2013-11-14], s. 14-17)

Na tvorbě dokumentu se podílely i organizace podřízené MŠMT, a to Výzkumný ústav pedagogický a Národní ústav odborného vzdělávání, které byly od 1. července 2011 spolu s Institutem pedagogicko-psychologického poradenství sloučeny v jednu nástupnickou organizaci s názvem Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení

pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách [online], 2007. [cit. 2013-11-15] s. 3)

Důležitou součástí budování finanční gramotnosti na základních a středních školách jsou **Standardy finanční gramotnosti pro žáka prvního a druhého stupně základní školy a pro žáka střední školy** (příloha č. 1). Standardy obsahují souhrn doporučeného učiva a také očekávané výstupy ve čtyřech tematických okruzích: Peníze, Hospodaření domácnosti, Finanční produkty a Práva spotřebitele. Jsou samozřejmě důležité pro zavádění těchto oblastí do RVP. Ten je vydáván pro realizaci základního vzdělávání, aktuálně platný RVP je rozdělen do devíti oblastí:

- Jazyk a jazyková komunikace
- Matematika a její aplikace
- Informační a komunikační technologie
- Člověk a jeho svět
- Člověk a společnost
- Člověk a příroda
- Umění a kultura
- Člověk a zdraví
- Člověk a svět práce

Do oblasti Člověk a společnost se řadí např. Dějepis a Výchova k občanství, do oblasti Člověk a příroda např. Fyzika, Chemie, Přírodopis a Zeměpis. Pojem finanční gramotnost zde přímo není nikde definován, nejčastěji je v rámci jednotlivých ŠVP zařazen do oblasti Člověk a jeho svět, Člověk a společnost a Matematika a její aplikace, případně Člověk a svět práce.

Další důležitý moment představuje implementace Standardu finanční gramotnosti pro základní vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, která proběhla při jeho revizi koncem roku 2012. Tento upravený RVP, který plně reflektuje očekávané výstupy stanovené ve Standardech finanční gramotnosti pro základní vzdělávání, je účinný a závazný od 1. září 2013.

Toto opatření neznamená vznik nových učebnic a nových předmětů, ale je důležité z toho pohledu, že školy jsou povinny zařadit problematiku finanční gramotnosti do svých ŠVP.

2.2 Začlenění výuky finanční gramotnosti do ŠVP

Do vzdělávání v České republice byl na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zaveden systém více úrovní tvorby vzdělávacích programů. Na státní úrovni jsou zpracovávány rámcové vzdělávací programy (RVP), na jejich základě a pravidlech v nich stanovených si jednotlivé školy vytvářejí své vlastní realizační programové dokumenty – školní vzdělávací programy (ŠVP).

Školní vzdělávací programy dávají školám:

- možnost profilovat svoji školu a tím ji odlišit od jiných škol
- formulovat vlastní představy o podobě vzdělávání ve své škole
- odbourat zbytečné duplicity v obsahu učiva
- lépe mezipředmětově spolupracovat
- učit kreativně
- posílit týmového ducha pedagogického sboru

Některé školy používají pouze název Školní vzdělávací program, řada škol však dala svým programům konkrétní název, který by měl vystihovat jeho podstatu. Tak např. ZŠ Zubří nazvala svůj ŠVP „Učíme se pro život“, ZŠ Bednářova v Brně nazvala svůj ŠVP „ŠPRT“ - Škola přátelského rodinného typu (obě školy jsou zahrnuty do výzkumu v praktické části této práce). Další názvy ŠVP jsou např. „Škola porozumění“ FZŠ Tábořská, Praha, „Já a svět v barvách duhy“ ZŠ a MŠ Rokytno, „Škola plná života“ ZŠ Terezie Brzkové, Plzeň, „Korálky poznání“ ZŠ a MŠ L. Kuby, České Budějovice, „S tebou mě baví svět“ ZŠ a MŠ Rakvice, „Já a svět, který mě obklopuje“ MŠ Tišnovská, Brno atd.

Každý Školní vzdělávací program obsahuje několik nezbytných údajů. Jsou to:

- identifikační údaje školy
- charakteristika školy
- charakteristika vzdělávacího programu
- učební plán (vzdělávací obsah)
- učební osnovy
- hodnocení žáků a autoevaluace školy (evaluační systém)

Obsah ŠVP může být dělen do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva.

Jako příklad uvádím začlenění učiva finanční gramotnosti do ŠVP ZŠ Zubří v 6. a 9. ročníku. Výuka finanční gramotnosti je zařazena do oblasti Člověk a společnost a Člověk a zdraví, v rámci této oblasti do předmětu Výchova k občanství a ke zdraví. Předmět vznikl spojením dvou samostatných předmětů: Výchova k občanství a Výchova ke zdraví. Spojuje v sobě dvě již zmíněné vzdělávací oblasti. Navazuje přímo na oblast Člověk a jeho svět. Úzce souvisí s několika dalšími předměty – zejména Dějepis, Zeměpis, Přírodopis a Tělesná výchova. Cílem předmětu je lepší sebepoznání, začlenění do společnosti, poznání zákonitostí chodu rodiny a státu, rozvoj občanského a právního vědomí žáků, získávání praktických dovedností v souvislosti s ochranou svého zdraví a základní poznání o vztazích mezi lidmi. (Školní vzdělávací program - Učíme se pro život. In: [Www.zszubri.cz](http://www.zszubri.cz) [online]. 2013 [cit. 2014-02-16] s. 74-75)

Časové vymezení vyučovacího předmětu:

6. ročník – 1 hodina/týdně

7. ročník – 2 hodiny/týdně

8. ročník – 2 hodiny/týdně

9. ročník – 2 hodiny/týdně

(do tučně vtištěných ročníků je zařazena výuka finanční gramotnosti)

Dále je v ŠVP obsaženo organizační vymezení předmětu a výchovná a vzdělávací strategie pro rozvoj klíčových kompetencí (podrobně rozepsány v předchozí části kapitoly).

6. ročník

Oblast: Člověk a společnost a Člověk a zdraví

Předmět: Výchova k občanství a ke zdraví

Tabulka č. 1. Výchova k občanství a ke zdraví

Výstupy	Učivo	Poznámky
Rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, uvede jejich příklady, dodržuje zásady hospodárnosti, popíše a	Hospodaření a provoz domácnosti, kapesné, péče o prostředí domova, majetek, vlastnictví, bydlení	

objasní vlastní způsoby zacházení s penězi a se svým svěřeným majetkem, vyhýbá se rizikům hospodaření s penězi		
--	--	--

Zdroj: Školní vzdělávací program, ZŠ Zubří

9. ročník

Oblast: Člověk a společnost a Člověk a zdraví

Předmět: Výchova k občanství a ke zdraví

Tabulka č. 2. Výchova k občanství a ke zdraví

Výstupy	Učivo	Poznámky
Rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti, dokáže si zjistit, kdo a jak mu pomůže v době jeho osobní krize, navrhuje způsoby řešení osobních krizí člověka	Ekonomie, ekonomika, Odvětví národního hospodářství, sociální politika státu	Na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu
Vysvětlí jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí, teoreticky si vyzkouší různé možnosti získání peněz, navrhuje různé způsoby řešení osobních finančních krizí	Peníze, bankovníctví	

Zdroj: Školní vzdělávací program, ZŠ Zubří

Druhým příkladem začlenění učiva finanční gramotnosti do ŠVP je ze ZŠ Vejrostova v Brně Bystrci. Učivo je zařazeno do 7. a 9. ročníku, zpracování do ŠVP odlišné. (Školní vzdělávací program - ZŠ Vejrostova. In: *Www. vejrostova.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-02-18])

7. ročník

Oblast: Člověk a společnost

Předmět: Výchova k občanství

Tabulka č. 3. Výchova k občanství

Očekávané výstupy z RVP	Školní výstupy	Učivo
<p>Žák: Objasní účel důležitých symbolů našeho státu a způsoby jejich používání. Rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu. Rozlišuje a poznává různé formy vlastnictví, uvede jejich příklady. Objasní potřebu dodržování zásad ochrany duševního vlastnictví a jejich znalost uplatňuje ve svém jednání. Dodržuje zásady hospodárnosti, popíše a objasní vlastní způsoby zacházení s penězi, vyhýbá se rizikům v hospodaření s penězi. Vysvětlí, jakou funkci mají banky a jaké služby občanům nabízejí.</p>	<p>Žák: Zná nejvýznamnější místa, památky a osobnosti regionu českých zemí. Objasní, proč je třeba respektovat jiné národy. Rozeznává odlišnosti v zacházení s veřejným a soukromým majetkem. Zhodnotí racionální hospodaření (s časem, silami...) pro vlastní život a život společnosti. Správně vystihne, z čeho vzniká rodinný rozpočet a jak se příjmy rodiny rozdělují.</p>	<p>ČLOVĚK VE SPOLEČNOSTI Naše vlast - vlast a vlastenectví, památná místa, co nás proslavilo, významné osobnosti, státní symboly. STÁT A HOSPODÁŘSTVÍ Majetek, vlastnictví - formy vlastnictví, hospodaření s penězi - majetkem. Peníze - funkce, rozpočet rodiny.</p>

Zdroj: Školní vzdělávací program, ZŠ Vejrostova

9. ročník

Oblast: Člověk a společnost

Předmět: Výchova k občanství

Tabulka č. 4. Výchova k občanství

Očekávané výstupy z RVP	Školní výstupy	Učivo
<p>Žák:</p> <p>Objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života. Posoudí vliv osobních vlastností na dosahování cílů a překonávání překážek. Rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti.</p> <p>Rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků,</p> <p>které ze státního rozpočtu získávají občané. Na příkladu kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu.</p>	<p>Žák:</p> <p>Popíše základní podmínky reálného hodnocení vlastních schopností, dovedností, vlastností apod. Vyjádří svoji představu o vlastní budoucnosti, charakterizuje své nejbližší životní cíle a plány.</p> <p>Vysvětlí, jakou funkci má práce v životě jednotlivce a společnosti.</p>	<p>ČLOVĚK JAKO JEDINEC</p> <p>Osobní rozvoj: životní cíle a plány, životní perspektiva, adaptace na životní změny, sebezměna, význam motivací, aktivity, vůle a osobní kázeň při seberozvoji.</p> <p>STÁT A HOSPODAŘENÍ</p> <p>Výroba, obchod, služby: jejich funkce a návaznost.</p> <p>Principy tržního hospodářství: nabídka, poptávka, trh, podstata fungování trhu, nejčastější právní formy podnikání.</p>

Zdroj: Školní vzdělávací program, ZŠ Vejrostova

Poznámka: tučně jsou vytištěné pasáže věnované v dané oblasti a předmětech finanční gramotnosti.

3 METODY VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

3.1 Metody výuky finanční gramotnosti v počátcích výuky

V úvodní části této kapitoly se nejdříve obecně budu zabývat metodami používanými ve vyučování na základní škole a tím, co vlastně pod pojmem metoda rozumíme.

„Metoda (řec. methodos – cesta) je definována jako způsob nebo cesta k dosažení cíle. Vyučovací metodu chápeme jako záměrný způsob (postup) činnosti pedagoga (žáka) směřující k dosažení výchovně vzdělávacího cíle. Cíl je určujícím kritériem zvolené metody. V pedagogické praxi je velké množství vyučovacích metod. Jakou metodu učitel zvolí, o tom rozhoduje cíl, věk a celková úroveň studentů, konkrétní fáze vyučovacího procesu, schopnosti a zkušenosti učitele a podmínky, za kterých vyučování probíhá.“ (Dušová, 2006, s. 18)

Můžeme říci, že **metoda** obecně je **cesta, postup k cíli**. **Vyučovací metoda** je tedy cesta k naplňování cílů ve vyučování.

S podobnou definicí metody se můžeme setkat ve většině učebnic věnovaných pedagogice a didaktice. Stejně tak jsou velice podobně děleny výukové metody tradičního vyučování (klasické metody) na:

- **Metody slovní**
  1. metody monologické (vysvětlování, výklad, přednáška...)
  2. dialogické metody (rozhovor, diskuze...)
  3. metody písemných prací (písemná cvičení...)
  4. práce s textovým materiálem (učebnice)
- **Metody názorně – demonstrační**
  1. pozorování
  2. předvádění (pokusy, činnosti...)
  3. projekce
  4. demonstrace (obrazy, schémata, tabulky)
- **Metody praktické**
  1. různé pracovní činnosti

Nejčastěji používanou slovní metodou na základní škole je výklad. Má důležité místo při získávání nových vědomostí, osvojování pojmů a vztahů mezi nimi. K tomu, aby byl

výklad efektivní, měl by učitel hovořit přiměřeným tempem, srozumitelně, zjednodušovat a orientovat se na hlavní fakta, navazovat na předchozí učivo, uvádět konkrétní příklady, klást žákům otázky a tak si zajistit zpětnou vazbu.

Ke zvýšení efektivnosti přispívá také propojení s ukázkami (názorně – demonstračními metodami). Výhodou této metody je, že učitel předává žákům učivo v souvislém sledu a pevném logickém uspořádání. Nevýhodou je ovšem to, že žáci jsou málo vedeni k samostatnému myšlení, tvořivosti a komunikačním schopnostem.

K dalším často využívaným metodám patřily a patří metody práce s textovým materiálem, především učebnicemi a pracovními sešity, a metody písemných prací. Často jsou samozřejmě tyto metody kombinovány, případně doplňovány některými dalšími.

Celková škála vyučovacích metod je velmi široká. Žádná univerzální metoda neexistuje a ani neexistuje univerzální dělení výukových metod. Jedním z důvodů je i rozvoj komunikačních technologií, objevují se nové možnosti a velmi také záleží i na ochotě a schopnosti vyučujících se dále vzdělávat a nové možnosti poznávat a pracovat s nimi. Důležitá je především volba konkrétní metody pro jednotlivá témata v rámci výuky. Vhodně zvolená metoda zvyšuje účinnost předávání poznatků a zcela jistě má také pozitivní dopad na zájem žáků o vyučovanou problematiku.

Metody můžeme ovšem dělit i podle jiných aspektů, z jiných pohledů. Například:

- podle počtu žáků (kolektivní, individuální, skupinové)
- podle logického hlediska (analytická, syntetická, induktivní, deduktivní)
- podle zdroje informací
- z psychologického hlediska atd.

V části věnované formám a metodám výuky podobné dělení uvádí i A. Vališová v publikaci *Pedagogika pro učitele*. Uvádí zde, že „*organizační formy vyučování patří do systému vyučovacího procesu jako jedna ze složek tohoto systému. Tvoří jeden ze základních prvků vyučovacího procesu vedle cílů vyučování, učiva, vyučovacích metod, učebních pomůcek.*“ (*Pedagogika pro učitele*, 2011, s. 173)

Formy výuky podle autorky zahrnují konkrétní rámec výuky, jakým způsobem bude organizována hodina. To samozřejmě velmi úzce souvisí i s používanými metodami. Formy výuky dělí podle dvou kritérií.

1. Hledisko způsobu řízení učební činnosti žáků ve výuce:

- **Vyučování frontální (hromadné)**, kdy učitel řídí činnost celé skupiny žáků a ti pracují individuálně
  - **Individuální forma vyučování**, kdy učitel pracuje s jednotlivcem, či malou skupinou. Tato metoda se uplatňuje v alternativních školách, například typu Montessori. Uplatňuje se zde komunikace každého s každým.
  - **Skupinové, či párové vyučování** bývá v soudobé škole doplňkem frontální výuky. Učitel řídí činnost skupin, které společně řeší zadaný úkol.
2. Hledisko časové a prostorové organizace vyučování:
- **Časová organizace** je rozvržení vyučování do jedné hodiny, jednoho týdne, či jiného časového úseku.
  - **Prostorová organizace** – jaké prostory během vyučování využijeme. Buď můžeme být pouze ve třídě, nebo využít specializovaných učeben. Můžeme také uskutečnit výuku mimo školu – exkurze, návštěva obchodu, instituce apod.

Celkově lze říci, že v počátcích výuky finanční gramotnosti byly používány metody běžně používané v ostatních předmětech, a to především z toho důvodu, že neexistovala žádná speciální metodika pro tuto výuku. Jestliže pro výuku předmětů jako je český jazyk, cizí jazyky, matematika apod. existovala již dříve řada metodických příruček, tak pro výuku finanční gramotnosti jako nové oblasti výuky tyto příručky k dispozici nebyly. Neznamena to, že by i v současné době nebyly zmíněné metody používány, ale přece jen má oblast výuky finanční gramotnosti svá určitá specifika a vyžaduje i určité modifikace některých metod. V posledních letech tak byla vydána řada metodických materiálů, příruček a publikací zaměřených přímo na výuku finanční gramotnosti, vzniklo několik internetových portálů zaměřených na tuto oblast, pro pedagogy jsou pořádány semináře a další akce. To vše má pozitivní vliv na kvalitu výuky finanční gramotnosti a rozšíření celkového povědomí o této problematice.

3.2 Metody výuky finanční gramotnosti používané v současnosti

V současné době, jak jsem se již zmínil, je k dispozici řada metodických příruček a internetových portálů, které jsou věnovány právě problematice výuky finanční gramotnosti. Inspirativní a podnětný je například Metodický portál RVP – inspirace

a zkušenosti učitelů, kde autorka Hesová nabízí **Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti**. (Hesová, 2012, s. 2)

Tato doporučení člení autorka do tří oblastí: koncepce, spolupráce, metody a formy práce. Prostor v příručce věnuje 13 tématům, která se vzájemně prolínají a nelze je tedy vnímat zcela izolovaně.

Je to těchto 13 témat:

1. Porozumění podstatě finanční gramotnosti.
2. Používání a vysvětlování odborných pojmů.
3. Integrace vzdělávacího obsahu.
4. Rozvíjení kritického myšlení.
5. Prezentace finančního světa v širších souvislostech.
6. Nepropagovat konkrétní produkty, služby a instituce.
7. Spolupráce s kolegy.
8. Spolupráce s rodiči.
9. Řešení úloh z běžného života.
10. Využívání informačních a komunikačních technologií.
11. Podněcování a kooperace žáků.
12. Uplatňování inscenačních metod.
13. Zařazování didaktických her.

Tato témata se promítají do většiny metod používaných ve školách v současné době. Navíc, jak Hesová dále zmiňuje: „*Finanční vzdělávání je jednou z mála oblastí vzdělávání, která se může opírat o vládou schválenou strategii.*“ (Hesová, 2012, s. 3)

O určujících dokumentech, kterými jsou **Národní strategie finančního vzdělávání** (schválena 2010), **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách** a **Standardy finanční gramotnosti**, jsem se zmínil v předchozí kapitole.

V návaznosti na jednotlivá uvedená témata dává Hesová pedagogům i řadu doporučení, která se promítají do používaných metod. Většina z nich byla používána již dříve, některé jsou modifikovány vzhledem ke specifikaci výuky finanční gramotnosti. I v současné době se samozřejmě využívá metoda výkladu – především při vysvětlování základních ekonomických pojmů. Zde je třeba dbát na věk žáků a přistupovat přiměřeně i k úrovni

jejich vědomostí. Častěji než dříve, pravděpodobně i v souvislosti s RVP a rozpracováním do ŠVP, se objevuje integrace s kolegy, kdy se dané téma vyučuje v několika předmětech souběžně (např. výchova k občanství – rodina, matematika – náklady, výměna peněz aj.) V rámci výuky finanční gramotnosti se velmi často uplatňuje i metoda práce s autentickými materiály (reklamní letáky, inzeráty, komerční nabídky), jsou uplatňovány praktické činnosti, např. vyhledávání varovných signálů klamavých nabídek (využití médií a informační techniky), vyhledávání informací z různých zdrojů (kromě médií a ICT také materiály různých institucí), často jsou využívány i inscenační metody (např. nakupování a prosazování spotřebitelských práv). Při volbě metod je také důležité nezjednodušovat finanční gramotnost na řec čísel. *„Úkolem finančního vzdělávání není proto pouze rozvoj orientace ve finanční problematice, ale s žáky je třeba procvičovat to, jak vybrat nejlepší řešení za daných podmínek. Zvažovat je proto potřeba nejen ekonomická kritéria, ale také okolnosti rodinné, společenské, právní, ale například i ekologické a etické.“* (Hesová, 2012, s. 6)

Velice citlivá je oblast práce s osobními nebo rodinnými údaji. Zde se osvědčuje právě inscenační metoda, která může rozptýlit některé obavy rodičů s využíváním citlivých údajů a zvýšit ochotu spolupracovat se školou. Hesová také píše o dalších, v současné době využívaných metodách, jako je metoda heuristická a metody situační. *„Finanční vzdělávání je orientované na rozvíjení dovedností pro život, a proto by mělo být s každodenním životem úzce provázáno. Je vhodné připravit takové výukové aktivity, které umožňují relativně autentický prožitek finanční situace a které vedou k osvojení strategií zodpovědného rozhodování. K tomuto účelu lze doporučit zejména metodu heuristickou, resp. metodu řešení problémů (problémovou výuku) a situační metody. **Heuristická metoda** bývá často charakterizována jako učení objevováním (Heuréka! znamená Objevil jsem to! Našel jsem to! Mám to!). Žákům nejsou předkládána k osvojení fakta nebo výsledky, ale žáci jsou podněcováni k tomu, aby sami hledali řešení. **Metody situační** mají velmi blízko k životní realitě. Jejich podstatou je řešení určité problémové situace, která je odrazem skutečné události. Žáci pak využívají svých vědomostí a dovedností, pracují s informačními zdroji, ale zohledňují také své zkušenosti, názory a postoje. Společně diskutují o možných řešeních, hledají jejich výhody a nevýhody a rozhodují se, které řešení je za daných podmínek nejlepší.“* (Hesová, 2012, s. 6)

Další z poměrně často využívaných metod je metoda projektové výuky. V různých projektech se tak vlastně mohou prolínat již dříve zmíněné metody.

Důležité pro rozvoj výuky finanční gramotnosti je i to, že v současné době již existuje řada metodických příruček, publikací, seminářů pro pedagogy i internetových portálů, na kterých lze vyhledat mnoho zajímavých informací, návodů a doporučení. K nejzajímavějším patří např. publikace autorky Petýrkové s názvem Zahrada – Velká voda. Jedná se o soubor třinácti „na klíč“ připravených plánů hodin pro finanční vzdělávání na ZŠ (pracovní listy, kvízy, herní pojetí) a desková hra o finanční gramotnosti pro žáky 2. st. ZŠ Zahrada – Den zúčtování autorů Vodičky a Petýrkové. Petýrková, která se na obou materiálech podílela, je ředitelkou neziskové společnosti Generation Europe a připravuje český obsah portálu Dolceta (internetový portál pro vzdělávání spotřebitelů), na kterém lze také nalézt řadu zajímavých informací. Výuka finanční gramotnosti zde je rozdělena do čtyř témat – účty a platby, úspory a investice, úvěry, riziko a pojištění. V každé z těchto sekcí najdou učitelé šest výukových návodů. K dispozici jsou i modelové aktivity na ožehavá témata typu sázení a gambling. Učitelé zde najdou, co se mají žáci pomocí navržených aktivit naučit a jaké schopnosti si mají osvojit. Je zde i popis aktivit, které učitelé mohou v hodině použít. Výukové plány jsou rozděleny podle věku dětí – tedy od nejmenších dětí z 1. stupně ZŠ až po středoškoláky. Výukové programy jsou doplněny i názornými videy, texty a praktickými informacemi.

K výuce lze využít i síť fiktivních firem, jejichž činnost zajišťuje Centrum fiktivních firem (CEFIF), které je součástí Národního ústavu pro vzdělávání. Největšího uplatnění dosahuje při použití metod situačních a inscenačních.

K dalším zajímavým materiálům, které se dají uplatnit při různých metodách výuky finanční gramotnosti a usnadňují tak učitelům výuku patří např.:

- kvarteto finanční gramotnosti
- pracovní sety pro základní školy, které obsahují video, prezentaci a kvíz k danému tématu (vhodné opět při využití metod situačních a inscenačních)

V pracovních setech pro 1. stupeň ZŠ jsou zařazena témata:

- peníze
- spoření a plánování
- kupecké počty
- rodinné hospodaření
- reklama

V pracovních setech pro 2. stupeň ZŠ jsou zařazena témata:

- příjmy, výdaje, investice
- životní situace
- možnosti získávání a zhodnocení financí
- rodinné hospodaření
- finanční instituce
- životní etapy z pohledu financí
- osobní finance a hospodaření
- nástrahy ve světě peněz
- reklama – jak nenaletět
- trocha matematiky

Na 1. i 2. stupni ZŠ mohou učitelé využít i sadu omalovánek s různými tématy vztahujícími se k finanční gramotnosti. V názvech omalovánek tak mohou najít např. Nakupování na internetu (nejen) přes slevové portály, Nemovitosti a bydlení, Osobní a rodinný rozpočet, Všechno má svou cenu, Vytvořte si svůj finanční plán, Bez práce nejsou koláče aj.

Oblíbené jsou i počítačové hry rozvíjející finanční gramotnost, např. hra Apple Cup, Inflation Island, online hra Spořínkov nebo hry známého autora T. Kiyosakiho Cashflow a Cashflow pro děti a interaktivní hra k výuce finanční gramotnosti s názvem Finanční svoboda.

K dalším možnostem patří deskové hry. Kromě již zmíněné hry Zahrada – Den zúčtování jsou to např. Monopoly, Dostihy a sázky, Peníze v našem životě, Oeconomika aj.

Širší výběr různých metodických návodů, doporučení, pomůcek, her a programů mohou učitelé nalézt např. na portálu Finanční gramotnost do škol.

Podnětnou je i publikace Navrátilové Finanční gramotnost – metodika, která obsahuje řadu cvičení, her, příkladů, názorných ukázek i obrázků. Obsahuje metodiku, doplňková témata a tipy pro výuku. Vychází z RVP základního vzdělávání, problematika zde obsažená je přímou součástí vzdělávacích oblastí Výchova k občanství a Člověk a svět práce.

Zajímavě je obsahově i metodicky zpracovaná i učebnice Jakeše. Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy, ve které je průvodcem žáků Honza. Ten seznamuje žáky zajímavým a přijatelným způsobem s problematikou týkající se finanční gramotnosti. V úvodu je tak přivítá slovy: „*Ahoj, jsem Honza a budu ti vyprávět, jak jsem se naučil zacházet s penězi. Pomáhala mi při tom maminka a někdy pomohl i tatínek. Nebylo to ale tak jednoduché, jak jsem si myslel. Nejprve jsme si museli vysvětlit různá záhadná slova.*“ (Jakeš, 2011, s. 3) Dětem potom vysvětluje srozumitelným způsobem některé pojmy, jako jsou např. potřeby hmotné (jídlo, pití...) a nehmotné (přátelství, pohyb...) a zbytné (bazén, zlaté pero...) a nezbytné (jídlo, pití...). Děti se tak třeba dovědí, že potřeby jsou neomezené, ale vychází ze zdrojů, které jsou omezené a řadu dalších informací. Při práci s učebnicí může tak využít učitel nejen práci s textem, ale i metodu inscenační apod.

Současná nabídka možností získání finanční gramotnosti, která úzce souvisí s možnými využívanými metodami, je tedy poměrně široká a záleží tak především na vyučujících jakým způsobem dokážou nabízené možnosti využít.

3.3 Nejčastěji používané metody na ZŠ

Mezi nejčastěji používané metody v současných základních školách patří stále metoda výkladu a metoda práce s textem. Tyto dvě metody jsou úzce propojeny, často k nim také přibývá využití názorných ukázek, které mohou mít různou formu. Často jsou využívány různé reklamní letáky, informační bulletiny institucí, formuláře, výpisy, složenky apod. Kromě toho jsou samozřejmě ve většině škol využívány i prostředky informační techniky – počítače, notebooky, tablety, interaktivní tabule aj. Zde sice záleží na finančních prostředcích školy, ale dá se říci, že většina škol je v současné době po této stránce vybavena velmi dobře. Často se také používá metoda rozhovoru, nejčastěji na začátku a konci výuky. Na začátku učitel zjišťuje, co žáci o daném tématu ví, z toho potom vychází v dalším průběhu hodiny. Mnoho učitelů při tom využívá tzv. myšlenkové mapy (tabule, flipchart), kam zapisuje myšlenky pro lepší přehlednost. Pro úspěšnost této metody musí být stanovena přesná pravidla. Kladením různých otázek může učitel žáky vést k většímu zamyšlení se nad tématem. Může zde tak uplatnit i metodu heuristickou, která však příliš rozšířena není.

Stále častěji se na základních školách (na 1. i 2. stupni) uplatňuje metoda inscenační, která slouží k většímu prožitku žáků, např. při nákupu, reklamaci apod. Díky sehrání scény si žáci prožijí celý proces a dovedou lépe pochopit, jak daný proces funguje.

Tuto metodu zajímavým způsobem využívají např. na ZŠ Vejrostova v Brně – Bystřici. Jedná se o dlouhodobý projekt, se kterým se žáci seznámili již v 1. třídě, v současné době jsou žáky 3. třídy. Projekt, ve kterém se metoda inscenační uplatňuje, má název Prodejnička.

Žáci za různé aktivity (např. sbírání hliníku, různé pracovní činnosti apod.) získávají body, které jednou za 2 – 3 měsíce promění při „výplatě“ za peníze, za které si v „prodejničce“ mohou nakoupit různé věci. Část peněz si mohou i uspořit pro další termín výplaty a následného nákupu. Projekt je začleněný do oblasti Člověk a společnost, do předmětu Prvouka.

Obrázek č. 1. Přehled bodů

DATA	PRODEJNÍČKA	LISTOPAD - PROSINEC
		38
		129
		65
		57
		97
		111
		40
		73
		157
		146
		100
		110
		40
		48
		108
		96
		77
		36
		107

Zdroj: Archiv ZŠ Vejrostova

Tabule s připisovanými body je umístěna po celou dobu na třídní nástěnce žáci tak mají přehled o svých „ziscích“ a stavu svého „konta“.

Obrázek č. 2. Losování pořadí výplaty i nákupu

Zdroj: Archiv ZŠ Vejrostova

Obrázek č. 3. Výběr zboží v „prodejničce“ je rozmanitý, žáci mají z čeho vybírat.

Zdroj: Archiv ZŠ Vejrostova

Obrázek č. 4. Vybrané zboží se následně platí u pokladny.

Zdroj: Archiv ZŠ Vejrostova

Poznámka: fotodokumentace je použita se souhlasem vedení ZŠ Vejrostova, Brno – Bystřec.

Jiným způsobem přistupují k výuce finanční gramotnosti na ZŠ a MŠ Chanovice, kde se na 1. i 2. stupni věnují projektu „Rozumíme penězům“. Témata jsou zde propojena s motivačními příběhy malého Adama (obdobně jako Honza v učebnici Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy), který žáky po celou dobu provází, a spolu s ním žáci řeší konkrétní finanční situace, s nimiž se denně setkávají. Například jak si ušetřit na dárky k Vánocům, kolik stojí školní potřeby, zkontrolovat si nákup a přepočítat drobné apod. často se zde také používá metoda situační a inscenační.

Častěji než dříve také dochází k integraci s kolegy. Důvodem je především zpracovávání ŠVP, na kterém se podílejí všichni vyučující a mohou již při přípravě a formulování jednotlivých témat koordinovat výuku v jednotlivých předmětech.

Školy také využívají exkurzí, případně nabídek institucí a bank k přednáškám či besedám o finančnictví. Zajímavě využili tuto metodu na ZŠ v Zubří, když využili jedné z návštěv v partnerském německém městě Rosdorfu k tomu, že žáci absolvovali besedu

s představiteli místních finančních institucí a mohli srovnávat podmínky u nás a v zahraničí.

Škála přístupu jednotlivých škol je tedy stejně rozmanitá jako nabídka metodických postupů v současné době. Jak jsem však zmínil již na začátku kapitoly, převažuje i v současných základních školách metoda výkladu a práce s textem, následují různé projekty, metoda inscenační a situační, případně kombinace jednotlivých metod.

4 APLIKACE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V PRAXI

4.1 Aplikace v době docházky na ZŠ

Jak vyplývá z dotazníkového výzkumu, tak velká část žáků se ve finanční problematice poměrně dobře orientuje. Většina dokáže vysvětlit základní pojmy, orientuje se v termínech používaných v oblasti financí. Z dotazníkového výzkumu v 6. – 9. ročníku ZŠ, jehož výsledky podrobněji rozebírám v praktické části své práce, vyplývá částečně i to, jakým způsobem jsou žáci schopni aplikovat teoretické poznatky v praxi.

Podstatnou roli v praktické aplikaci teoretických poznatků samozřejmě sehrávají peníze. Konkrétní názory na roli peněz v životě člověka si žáci utváří především v rodině, škola k tomu ovšem napomáhá v rovině nejen teoretické, ale i praktické – využití různých metod výuky (projekty, metody situační a inscenační). Peníze slouží jako důležitý prostředek výchovy dítěte k hospodaření. Podrobnější výzkum v oblasti financí je ovšem složitou záležitostí, neboť většina rodičů i žáků považuje tyto údaje za velmi osobní a citlivé, věrohodná data se tak získávají velmi nesnadno. Ve věkové skupině (11 – 15 let), na kterou jsem se ve svém výzkumu zaměřil, prochází obdobím pubescence a dochází u nich tedy často ke změně názorů na jiné lidi (autority jako jsou rodiče), odmítají podřízené postavení, napodobují neformální autority, vrstevníky. Peníze v tomto procesu osamostatňování sehrávají důležitou roli. Stávají se pro mnoho dětí důležitým znakem postavení, měřítkem úspěchu a neúspěchu, tak, jako se s tím setkávají i v médiích, televizi a mnohdy přímo v reálném životě kolem sebe. Chtějí mít značkové oblečení, nejnovější mobil apod., což pro ně znamená jistou prestiž a možnost začlenění do určité skupiny. Většinou si však neuvědomují, jaké úsilí budou muset vynaložit k získání dostatečných finančních prostředků. Svět jejich přání a představ se střetává s realitou. Postupně zjišťují, že nejdříve je třeba zajistit základní životní potřeby (jídlo, bydlení...) a teprve potom jakýsi nadstandard (zábava, novinky techniky...). Zcela zásadní roli v tomto procesu sehrává rodinné zázemí, zkušenosti z fungování rodiny v oblasti financí.

Jak dobře hospodařit s penězi se nelze naučit jen teoreticky, bez kontaktu s penězi. Děti by však měly mít povědomí, jak peníze získat a jak s nimi účelně hospodařit, včetně výhod a úskalí. Dostávám se tak ke dvěma nejčastějším způsobům, jakým se děti s penězi, jejich získáváním a hospodařením, setkávají. Jedná se především o kapesné, ale u některých také o brigády. Brigády jako zdroj peněz uvádí 55 žáků z celkového počtu 260 dotazovaných. Osoby mladší 15-ti let nebo i starší 15-ti let, pokud nemají ukončenou povinnou školní

docházku sice podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., §121 nesmí pracovat, ale na příslušném úřadu lze zažádat o výjimku v případě, že se jedná o činnost uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní. V takovém případě může dítě od 10-ti do 15-ti let pracovat denně 4 hodiny, maximálně 20 hodin týdně. Nesmí se však jednat o práci noční (od 22.00 hod. do 6.00 hod.).

Tento způsob je určitě z hlediska výchovy finančního hospodaření nejučinnější. Děti se při tomto způsobu získávání finančních prostředků učí pracovní zodpovědnosti, dodržování času, pravidlům, jednání s nadřízenými, spolupracovníky, případně zákazníky a lépe poznávají hodnotu peněz. Z dotazníků žáků, kteří někdy absolvovali nějakou brigádu, je patrné, že k výdajům přistupují s větším rozmyslem.

Nejčastějším prostředkem získání finančních prostředků je zcela jednoznačně kapesné. Tento způsob příjmu uvádí 192 žáků z celkového počtu 260 dotazovaných. Výši kapesného sice až na výjimky neuvádí, ale 186 jich uvádí, že na uspokojení svých potřeb má dostatek finančních prostředků. Jako nejčastější výdaje uvádí jídlo (dobroty, sladkosti), oblečení a dárky. Poměrně velká část jich dokáže na dárky i oblečení promyšleně šetřit.

Většina z dotazovaných žáků se také poměrně dobře orientuje v možnostech příjmů i výdajů svých rodičů. Dokážou uvést základní formy příjmů rodičů, roli zde samozřejmě sehrává konkrétní rodinná situace. Většina uvádí jako základní zdroj příjmů výplatu (mzdu) za práci, jako druhý nejčastější zdroj sociální dávky (většinou mají zkušenost s tím, že jeden z rodičů je bez zaměstnání, případně maminka na mateřské dovolené).

K dalším odpovědím, které svědčí o schopnosti poznatky z oblasti výuky finanční gramotnosti aplikovat v praxi, je odpověď na otázku týkající se nutnosti finanční rezervy, kde 240 z dotazovaných zvolilo odpověď ano. Stejně tak má většina z nich povědomí o možnostech bránit se nečekanému nedostatku finančních prostředků (pojištění, spoření...). Dá se předpokládat, že i zde sehrává podstatnou roli rodina a její fungování v oblasti financí.

Vzhledem k tomu, že s výukou finanční gramotnosti se žáci v současné době seznamují již na prvním stupni ZŠ, nejsou nijak markantní rozdíly mezi znalostmi žáků 6. – 9. ročníku. Celkově lze konstatovat, že schopnost aplikace teoretických poznatků do praxe je v době docházky na ZŠ u většiny žáků poměrně dobrá. Z výsledků dotazníkového výzkumu je však také patrné, že i přes významnou roli školy v této oblasti, sehrává stejně významnou

roli rodinné zázemí a zkušenosti žáků s rodiči, jejich přístupem k finanční problematice, nároků na dítě a hospodařením s finančními prostředky.

4.2 Následná aplikace v praktickém životě

Následná aplikace vědomostí, poznatků, informací i praktických cvičení a zkušeností z výuky na ZŠ záleží na řadě faktorů. Vzhledem k tomu, že výuka finanční gramotnosti na středních školách navazuje na výuku ZŠ, lze předpokládat, že i žáci svoje znalosti budou dále rozvíjet a prohlubovat. V první kapitole jsem se také zmínil o projektu CEPS (Centrum ekonomických a právních studií Masarykovy univerzity), který je navázán na předmět Osobní finance vyučovaný na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity ve druhém semestru magisterského a bakalářského studia a vychází právě ze standardů finanční gramotnosti na středních školách. Tyto standardy finanční gramotnosti, jak již bylo řečeno, jsou považovány i za standardy dospělého občana České republiky. V návaznosti na to bude modul finanční gramotnosti projektu CEPS zaměřen na fyzické osoby – jednotlivce, resp. rodiny. Podobných možností je v současné době více, možnost rozšiřovat svoje povědomí, znalosti a schopnosti v oblasti finanční gramotnosti má tedy každý jednatel. Nezáleží na tom, zda absolvoval učební obor, střední či vysokou školu, ale na schopnosti získané informace zpracovat a prakticky využít.

Vzhledem k tomu, že informace týkající se peněz a hospodaření, považují už i žáci po ukončení povinné školní docházky za ryze osobní a citlivé, je velmi nesnadné získat další poznatky o využití získaných znalostí v jejich praktickém životě. Podrobněji se tímto tématem budu zabývat v praktické části práce na základě vyslovených hypotéz.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODY, CÍLE VÝZKUMU A OVĚŘENÍ STANOVENÝCH HYPOTÉZ

5.1 Metody, cíle výzkumu a stanovení hypotéz

Dotazník, prostřednictvím kterého jsem se snažil potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy a úroveň finanční gramotnosti žáků základních škol, jsem vytvářel s ohledem na věk dotazovaných. Dotazník vlastně tvoří „*soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.*“ (Chrástka, 2007, s. 163) Sestavení dotazníku předcházelo předvýzkum, ve kterém jsem si ověřil, zda respondenti porozumí formulaci otázek a nebude jim činit obtíže na ně odpovídat. Oslovil jsem 10 žáků ve věku, který odpovídá zkoumanému vzorku.

Sestavený dotazník pro respondenty byl anonymní a z osobních údajů zahrnoval pouze údaj o pohlaví (chlapec/dívka) a označení právě navštěvovaného ročníku ZŠ. Obsahoval celkem 24 otázek, z toho část otázek uzavřených (zjišťovacích), kde žáci odpovídali ano/ne a část otázek otevřených (doplňovacích), kde žáci odpovídali širším způsobem. Některé otázky byly polootevřené, žáci zde měli naznačené určité možnosti, mohli však zvolit i doplnění, případně odpověď vlastní. U některých otázek volili žáci odpověď nevim, v některých případech zůstala otázka bez odpovědi.

Dotazníková metoda je nejběžnějším způsobem získávání informací pro různé typy výzkumů. Cílem je získat názory a fakta od zvolených respondentů. Ve své práci jsem se snažil získat od co největšího počtu respondentů z různých regionů i typů škol (vesnické školy, městské školy). Dotazník jsem vypracoval samostatně s využitím informací z odborné literatury. Celkově jsem získal data od 260 respondentů (žáků 6. – 9. ročníku ZŠ), kteří vyplňovali dotazník anonymně a samostatně za přítomnosti pedagoga. Počet respondentů považuji za poměrně široký a umožňující dostatečnou výpovědní hodnotu o úrovni jejich znalostí v oblasti finanční gramotnosti i úrovni její uplatnění v praktickém životě. Několik z původně připravených otázek jsem musel vypustit, neboť vedení škol, na kterých jsem výzkum prováděl, se domnívalo, že se jedná o citlivé údaje a jejich zařazení si nepřálo. Řada mnou oslovených škol spolupráci na výzkumu odmítla, i když se domnívám, že získána data mohla posloužit k ověření kvality výuky finanční gramotnosti i jim samotným, případně posloužit k určitým úpravám v této oblasti výuky.

U otázek doplňovacích se odpovědi často velmi různily a pro grafické zpracování jsem tak vybral pouze nejčastější odpovědi. I tak se domnívám, že získané informace mohou potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy.

Hlavním cílem tohoto výzkumu bylo zjistit přínos výuky finanční gramotnosti pro žáky v jejich chování i jednání v době základní školní docházky, vliv výuky pro praktický život, případně vliv výuky na rodiče a rodinu. Kromě hlavního cíle jsem sledoval i cíle parciální, např. pohled učitelů na výuku finanční gramotnosti, za jak důležitou ji považují, v jakých předmětech a počtu vyučovacích hodin je zařazena do jejich ŠVP, jaké učebnice, pomůcky, metody jsou na školách používány, nejdůležitější aspekty výuky aj.

Z tohoto důvodu jsem jako doplňující sestavil dotazník i pro pedagogy, kteří na školách zařazených do výzkumu finanční gramotnost ve svých předmětech vyučují. Celkově jsem získal data od 9 respondentů (2 muži, 7 žen) s různou délkou praxe i různými aprobacemi. Jejich odpovědi mně umožnili lépe vyhodnotit a zpracovat cíle parciální.

Předání dotazníků proběhlo prostřednictvím pedagogů, kteří na školách zařazených do výzkumu finanční gramotnost vyučují. Všichni žáci dotazníky odevzdali, jejich sběr proběhl bezprostředně po jejich vyplnění. Jen výjimečně se stalo, že žák otázce neporozuměl a odpovídal neadekvátně, jen v naprosto ojedinělých případech se projevil neseriózní přístup, a to ne v celém dotazníku, ale pouze u jednotlivých otázek. Žádný z dotazníků jsem tedy ze zpracování nevyřadil.

Nezbytnou součástí každého výzkumu je samozřejmě formulace hypotéz, která spojuje teorii se samotným praktickým výzkumem. Pro svůj výzkum jsem si stanovil tři hypotézy:

H 1 – Výuka finanční gramotnosti na ZŠ ovlivňuje žáky v jejich hospodaření s financemi již v době základní školní docházky.

H 2 – Výuka finanční gramotnosti se následně kladně projeví v jejich praktickém životě.

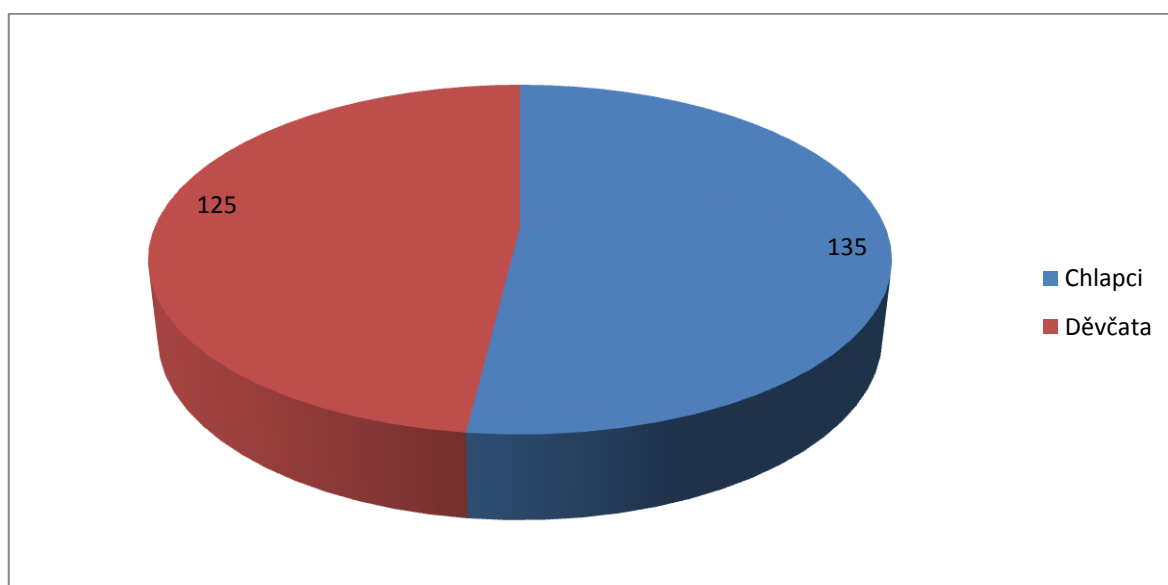
H 3 – V řadě rodin má výuka finanční gramotnosti prostřednictvím žáků vliv i na rodiče a další členy rodiny.

Odpovědi respondentů jsou zpracovány v tabulkách a grafech s komentářem v dalších kapitolách.

5.2 Výběr respondentů

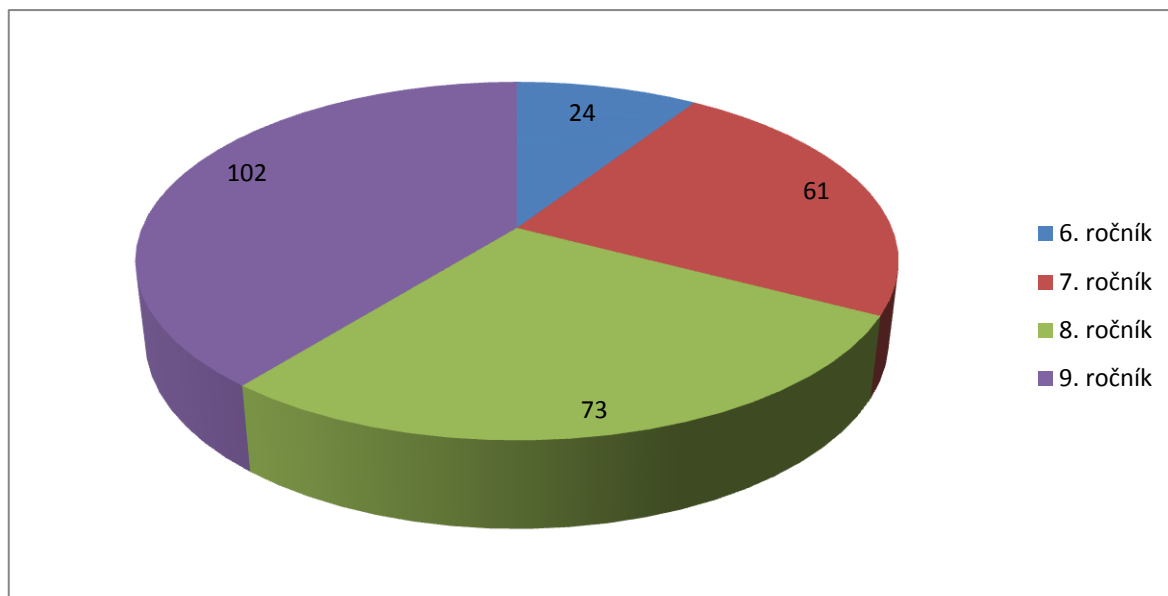
Do výzkumu jsem zařadil školy s rozdílným počtem žáků, z různých regionů, ze škol městských i ze školy vesnické. Důvodem bylo zjistit, zda se výuka na těchto školách nějakým způsobem liší, zda znalost žáků a uplatnění poznatků v praxi jsou rozdílné. Vzhledem k formulaci otázek jsem na školách, které s výzkumem souhlasily, provedl výzkum v 6. až 9. ročníku. Nejvíce žáků se výzkumu zúčastnilo v 9. ročníku, nejméně v 6. ročníku. Toto rozložení vyplynulo na základě dohody s vedením škol zařazených do výzkumu. Jelikož je výuka finanční gramotnosti zařazena do RVP poměrně krátce, měli zájem především o prezentaci její výuky spíše ve vyšších ročnících. V teoretické části práce ovšem uvádím i příklady z 1. stupně ZŠ, které svědčí o tom, že výuka v těchto ročnících se také rozvíjí poměrně rychle.

Graf č. 1. Poměr chlapců a děvčat mezi respondenty.

Celkový počet respondentů – chlapců 135, děvčat – 125

Graf č. 2. Poměr respondentů v jednotlivých ročnících.

Počet žáků z jednotlivých ročnících:

6. ročník 24

7. ročník 61

8. ročník 73

9. ročník 102

Do výzkumu bylo zařazeno celkem 5 škol. Jedna škola vesnická ZŠ Zašová – okres Vsetín, dvě školy z menších měst ZŠ Zubří a ZŠ Rožnov pod Radhoštěm – okres Vsetín a dvě základní školy z Brna, ZŠ Bednářova a ZŠ Měšťanská. Výsledky výzkumu se nijak podstatně neliší, podrobněji budou analyzovány v další části.

5.3 Vlastní výzkum

Vlastní výzkum jsem rozdělil do dvou fází. Původním záměrem bylo předložit dotazník stejným žákům po určité době a porovnat posun ve znalostech a praktickém využití z výuky finanční gramotnosti. Vzhledem k problémům, o kterých jsem se již zmínil – tedy především malá ochota oslovených škol provádět dotazníkový výzkum, jsem provedl část výzkumu v září 2013, druhou část v lednu-únoru 2014. Dotazník však žáci vyplňovali pouze jednou. „*Za výhodu dotazníkového šetření lze považovat zejména skutečnost, že se jedná o vysoce efektivní techniku, prostřednictvím které můžeme v poměrně krátkém čase*

postihnout velký počet jedinců při relativně nízkých nákladech a anonymitu, kterou respondentům výzkumník poskytuje. Nevýhodou může naopak být případná neochota respondentů k vyplnění dotazníku a možné riziko jeho nízké návratnosti.“ (Disman, 2000, s. 141)

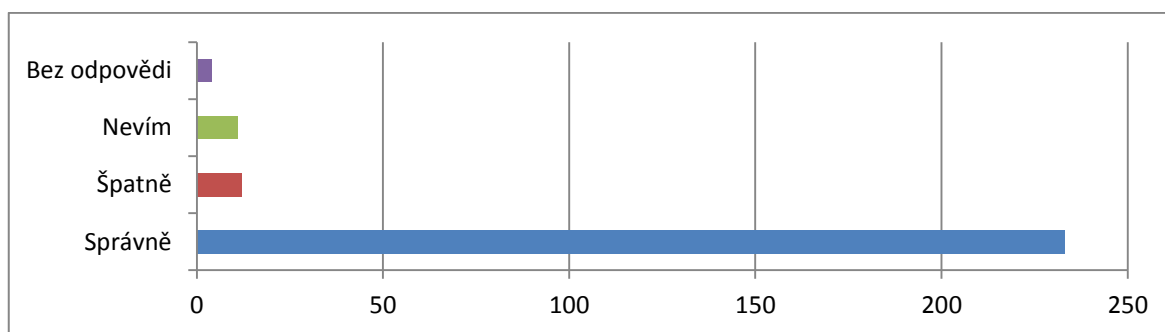
O způsobu předání a návratnosti dotazníku jsem se již zmínil v předchozí části. Vzhledem ke 100% návratnosti jsem tak měl pro vyhodnocení k dispozici dostatečně široký vzorek odpovídajících žáků. Odpovědi na otázky vědomostní jsem nijak nebodoval, pouze rozdělil na odpovědi správné a špatné, případně otázky, které zůstaly bez odpovědi a s odpovědí nevím.

Na vyplnění dotazníku měli žáci čas jedné vyučovací hodiny. V úvodu byli seznámeni se způsobem vypracování, na samotné zpracování měli dostatek času (35 minut), který velká část z nich nevyužila a odevzdala dotazník dříve. Výsledky jsem následně zpracoval a pro větší přehlednost převedl do grafů a tabulek s komentářem.

5.4 Analýza a prezentace výsledků výzkumu

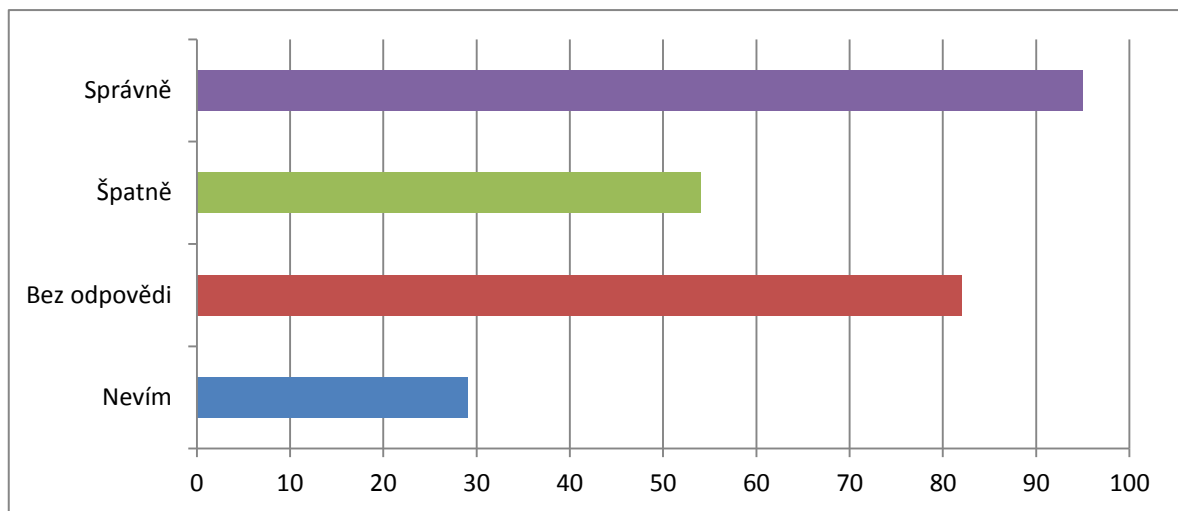
V následující části se věnuji vyhodnocení a grafickému znázornění žákovských dotazníků. V úvodní otázce měli respondenti za úkol vysvětlit pojem finance.

Graf č. 3. Vysvětlení pojmu finance.

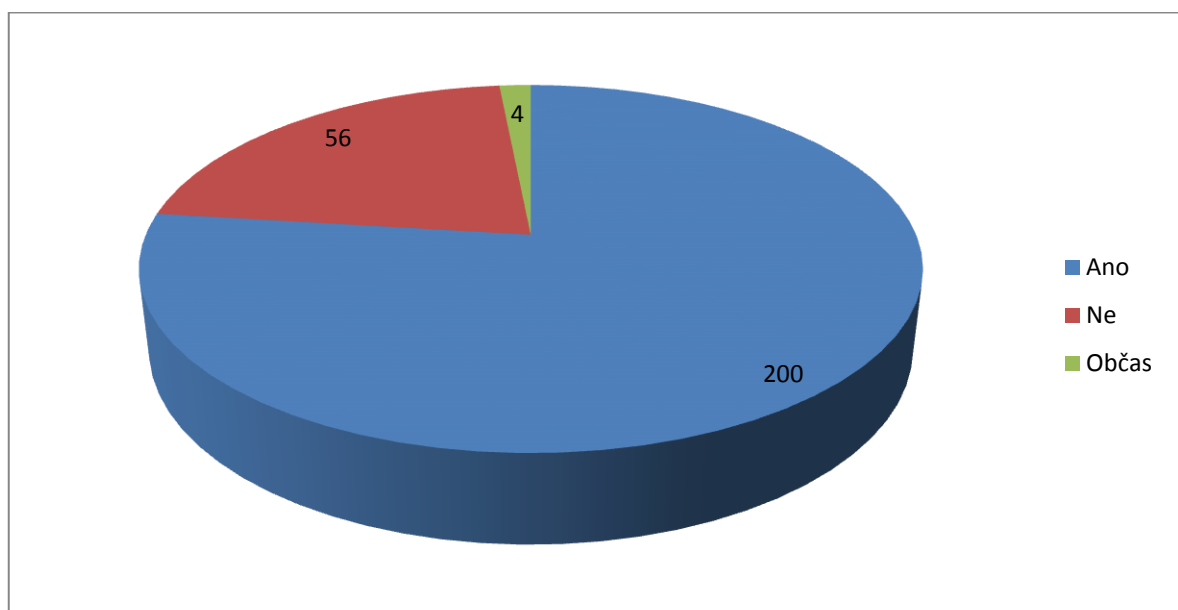
Celkem 233 respondentů pojem finance dokázalo vysvětlit, 12 odpovědělo nesprávně, 11 nevím a pouze ve 4 případech nebyla otázka zodpovězena. Problematickou byla pro žáky otázka následující, kde měli uvést dvě základní skupiny hospodaření s financemi (příjmy, výdaje). Zde pouze v 95 případech odpověděli správně, 54 žáků uvedlo nesprávnou odpověď, 29 žáků nevím, ale překvapivě v 82 případech zůstala otázka bez odpovědi.

Graf č. 4. Základní skupiny hospodaření s financemi.

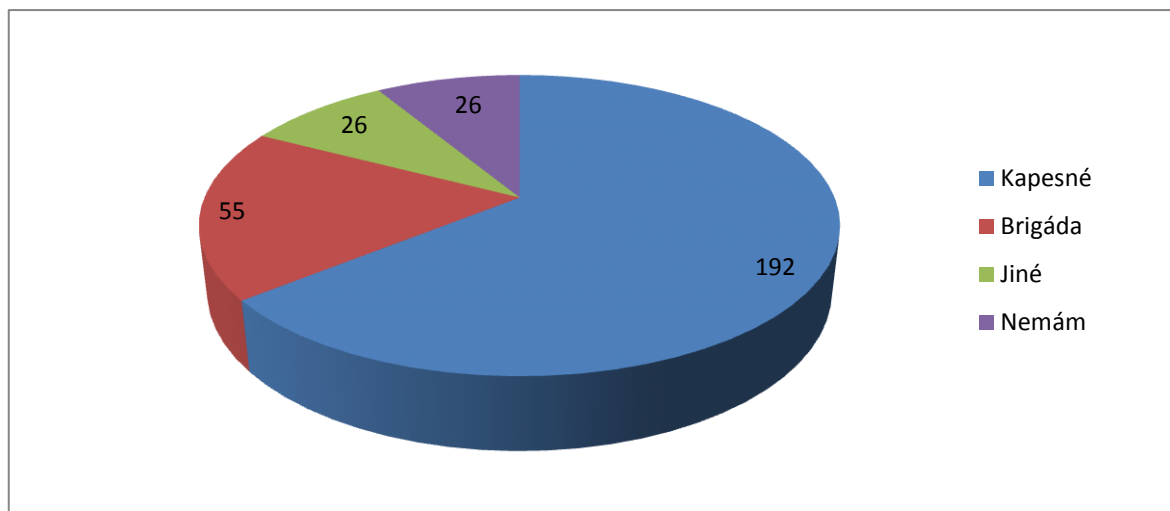

V další otázce odpovídali respondenti, zda mají nějaké vlastní příjmy. Na tuto otázku navazovala další, ve které druh příjmu upřesňovali (kapesné, brigáda...).

Graf č. 5. Vlastní příjmy žáků.

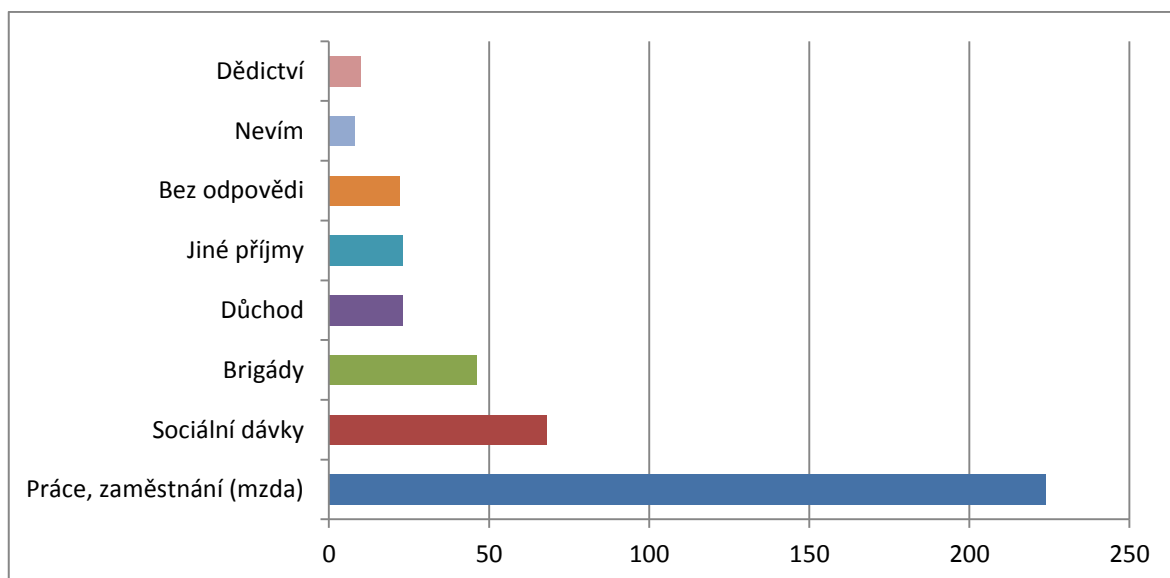
Graf č. 6. Druhy příjmů respondentů.

Většina respondentů dostává od svých rodičů, případně i prarodičů, kapesné. Poměrně velká část (především žáků 8. a 9. ročníku) již také absolvovala alespoň krátkodobou brigádu. Celkově dostává kapesné v různé výši pravidelně 192 respondentů, 55 má příjem z brigády, 26 má příjem z jiných zdrojů (především jednorázově jako dárek k narozeninám, odměna za dobré výsledky ve škole, Vánoce apod.), 29 uvedlo, že nemají žádný příjem peněz. Někteří z respondentů uvedli 2 – 3 druhy příjmu, nejčastěji souběžně kapesné a brigáda.

Následující otázka nabízí srovnání možnosti příjmu žáků a jejich rodičů, odpovídali na otázku, jaké druhy příjmu může mít dospělý člověk.

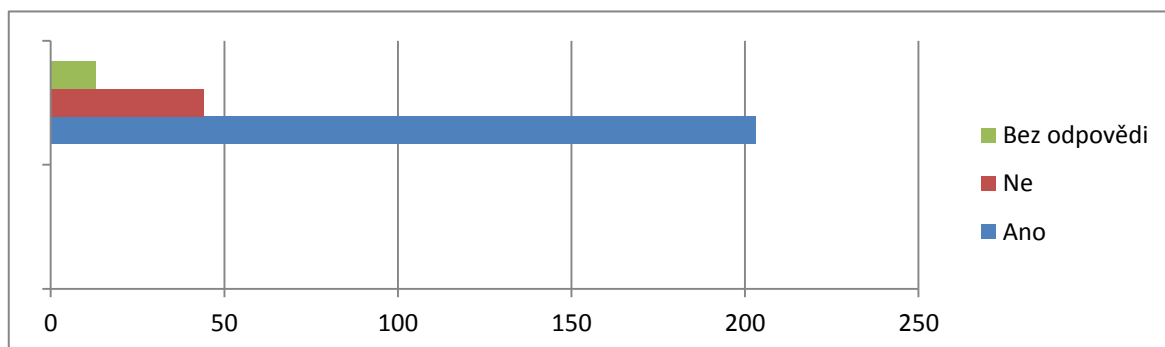
Graf č. 7. Druhy příjmů dospělého člověka z pohledu respondentů.

Příjem dospělého člověka ze zaměstnání uvedlo celkem 224 žáků, druhým nejčastějším příjmem byly sociální dávky (mateřská dovolená, příspěvek v nezaměstnanosti), které uvedlo 68 respondentů, následovaly brigády, které uvedlo 46 respondentů, důchod uvedlo jako zdroj příjmů 23 respondentů. Jiné příjmy, např. výhry, hazard apod. uvedlo 23 respondentů, ve 22 případech byla otázka bez odpovědi, 8 respondentů odpovědělo neví. Poměrně vysoký počet respondentů a to 10 uvedlo jako zdroj možných příjmů dospělého člověka dědictví. Z těchto odpovědí je patrná přímá zkušenost z rodiny, kdy některý z rodičů je bez zaměstnání, případně má druhé zaměstnání (brigádu) pro dostatečné finanční zajištění rodiny.

Další otázka byla směřována k výdajům respondentů. Zde odpovídali pouze ano/ne, ve 13 případech zůstala otázka bez odpovědi.

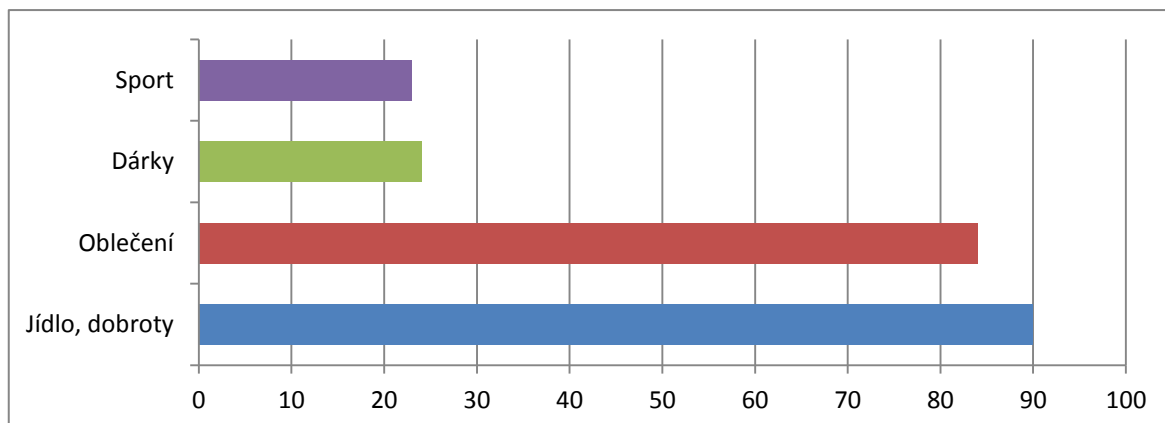
Graf č. 8. Výdaje respondentů.

Výdaje, především z kapesného a brigád, uvedlo celkem 203 respondentů, žádné výdaje uvedlo 44 respondentů. Následující otázka zjišťovala druhy nejčastějších výdajů. Zde se objevilo poměrně velké množství položek, některé však výrazně převažují.

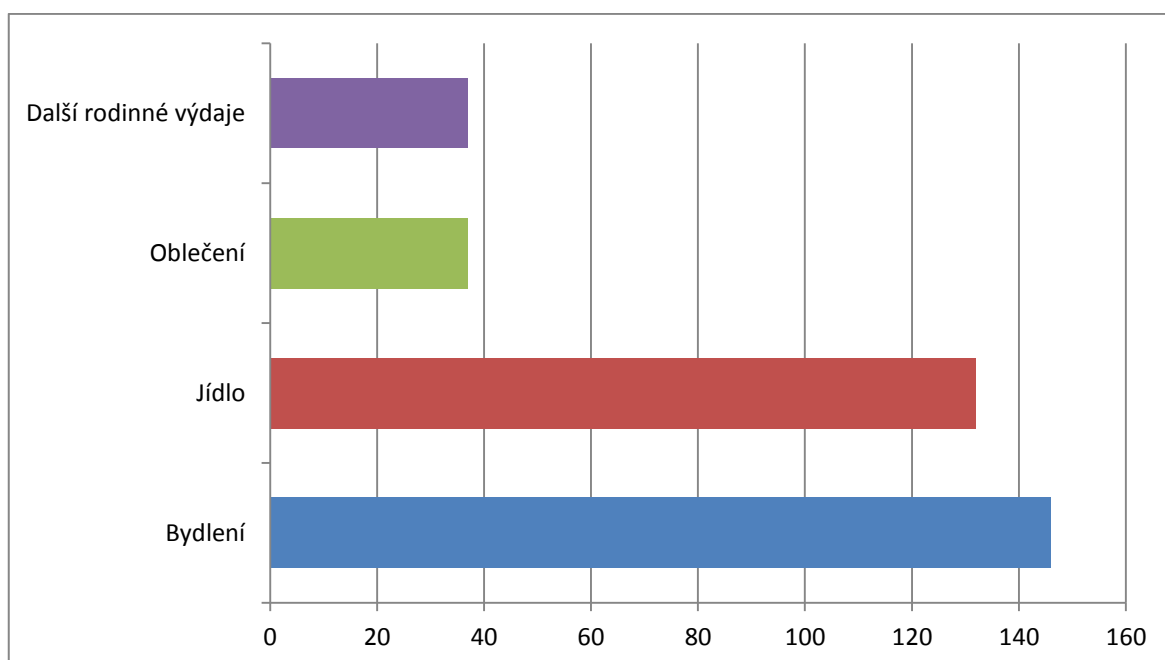
Graf č. 9. Druhy výdajů respondentů.

Nejčastějším výdajem byly uvedeny dobroty, sladkosti, jídlo, které uvedlo celkem 90 respondentů. Těsně následují výdaje za oblečení (především značkové), na které si děti šetří, případně přispívají, tento údaj uvedlo 84 respondentů. Následují výdaje za dárky – 24, sport – 23 a zábavu (diskotéky apod.) – 14. Mezi dalšími výdaji se v menším počtu objevují položky za kosmetiku, mobil, elektroniku a počítačové hry. Odpověď na tuto otázku neuvedlo 21 respondentů.

Pro porovnání pohledu respondentů na jejich výdaje a výdaje rodičů následovala otázka, jaké druhy výdajů může mít dospělý člověk. Z odpovědí je patrné, že většina žáků má poměrně dobré povědomí o rodinných výdajích, o nejnnutnějších položkách, které rodiče musí na zabezpečení rodiny vynakládat.

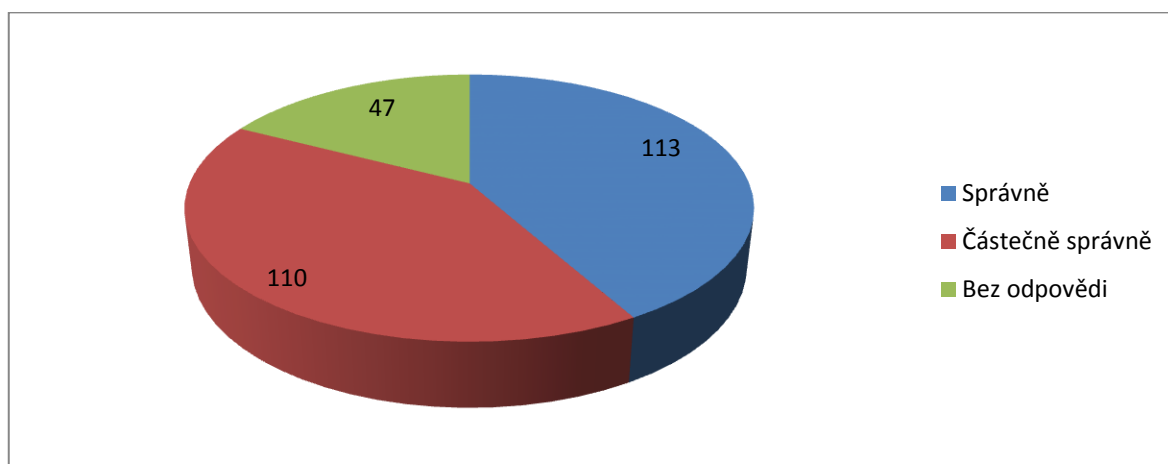
Graf č. 10. Druhy výdajů dospělého člověka.

Výdaje na bydlení, nájem, energie uvedlo celkem 146 respondentů, další nejčastější položkou bylo jídlo – 132 respondentů, další výdaje se již objevily méně často. Oblečení a další rodinné výdaje v 37 případech, kroužky dětí uvedlo 29 respondentů, 28 uvedlo v odpovědi, že výdaje mohou být jakékoliv (bez nějaké specifikace). Pravděpodobně na základě vlastní zkušenosti z rodiny uvedli někteří žáci i položky jako splátky – 22, pojištění – 21 a daně – 23. K méně často uváděným položkám patřil benzín – 13, vlastní potřeby – 17 a zájmy – 13. Na otázku neodpovědělo 26 respondentů.

Následující otázka patřila k otázkám vědomostním. V odpovědích je zde patrný rozdíl mezi žáky nižších (6. -7.) a vyšších ročníků (8. – 9.). Žáci měli vysvětlit pojem *rozpočet*, a jaké druhy rozpočtu znají.

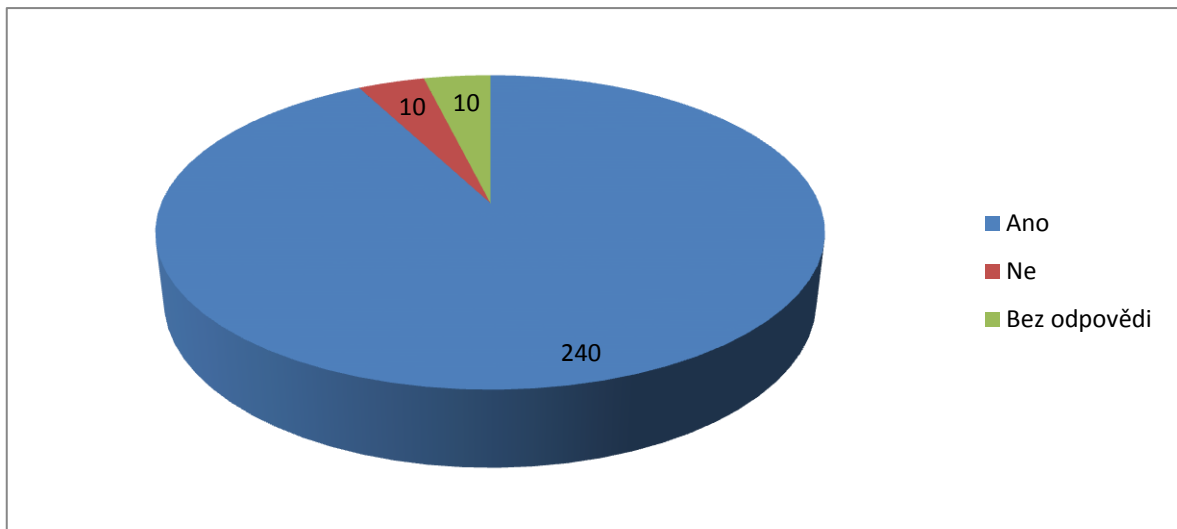
Graf č. 11. Rozpočet, druhy rozpočtu.

Správně v obou částech otázky, tedy co je rozpočet a jeho druhy, odpovědělo 113 respondentů, částečně správně odpověděli někteří v první části otázky (co je rozpočet), ale nedokázali uvést příklady druhu rozpočtů, 47 respondentů na otázku neodpovědělo.

Další otázka byla zaměřená na praktickou část života. Respondenti odpovídali na otázku, zda považují pro život za nutnou nějakou finanční rezervu a mohli i zdůvodnit proč.

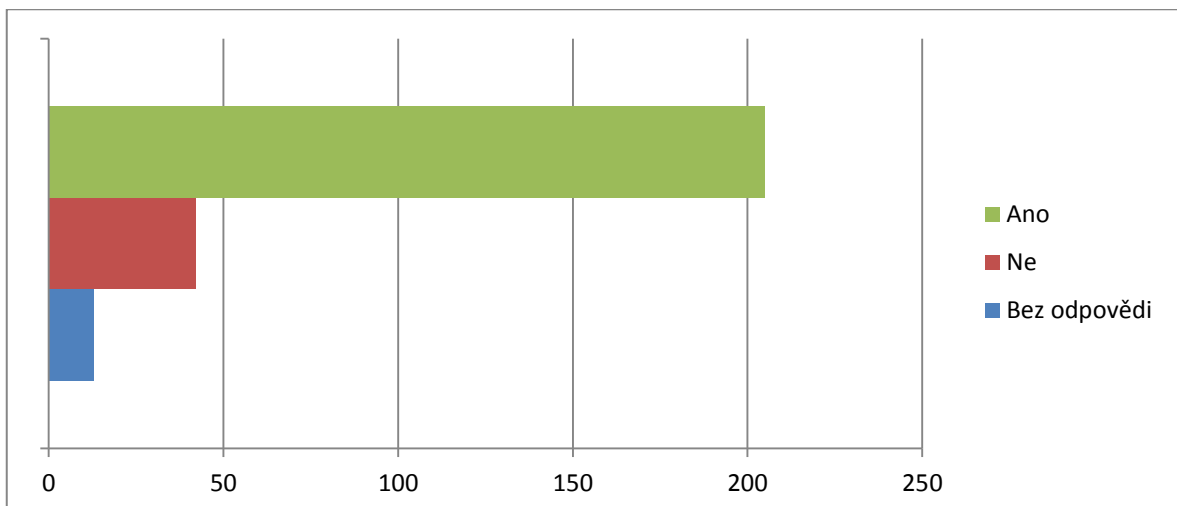
Graf č. 12. Nutnost finanční rezervy pro život.

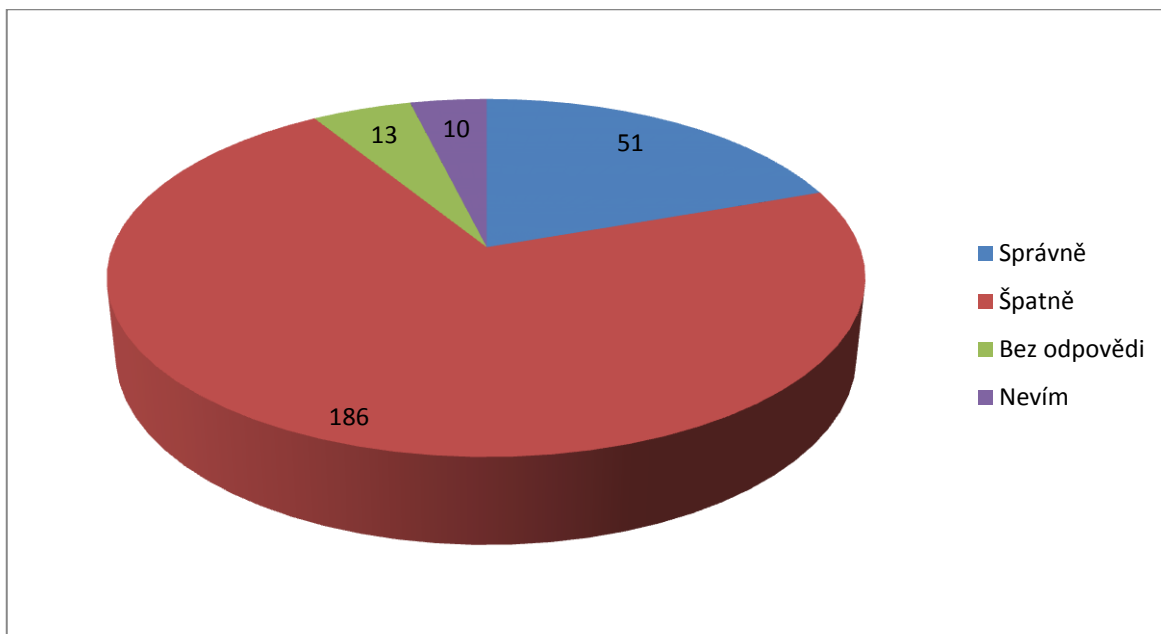
Z odpovědí lze těžko usuzovat na vliv rodiny a výuky, důležité je však, že žáci chápou důležitost finanční rezervy pro život. Část neuvodila zdůvodnění, u ostatních patřila k nejčastějším důvodům nutnosti finanční rezervy ztráta zaměstnání a nemoc.

Následující otázka měla také dvě části. V první měli respondenti odpovědět, zda je možné bránit se nějakým způsobem proti nečekanému nedostatku finančních prostředků. Převážná většina respondentů odpověděla, že ano, většina ovšem nedokázala odpovědět jakým způsobem.

Graf č. 13. Možnost obrany proti nečekanému nedostatku finančních prostředků.

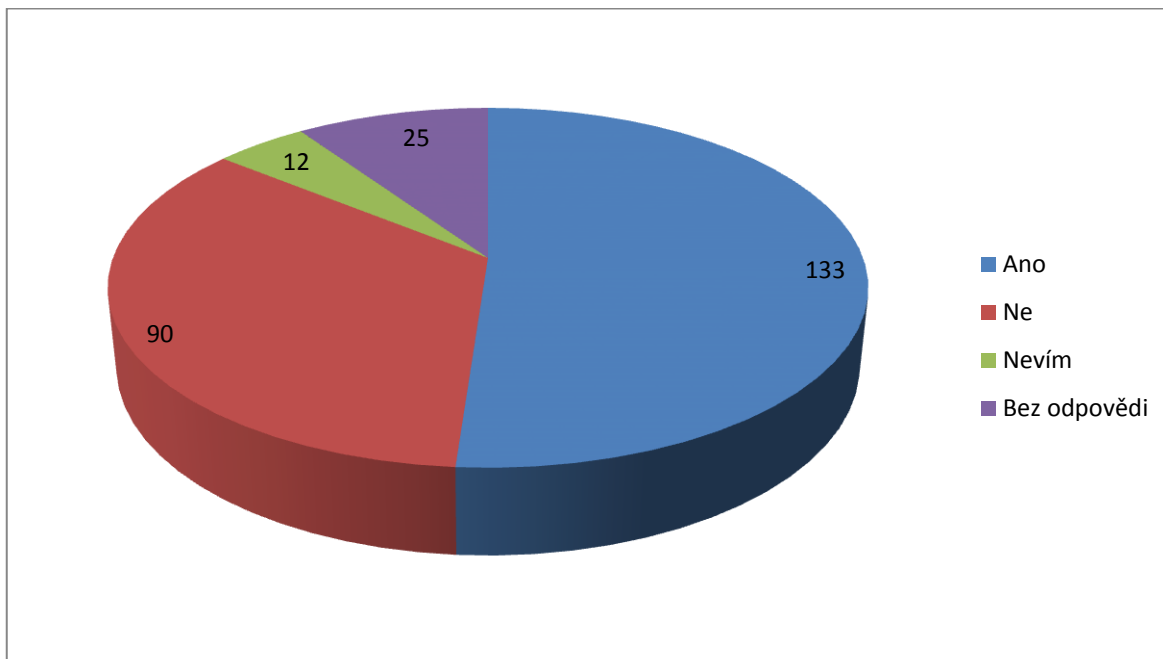
Graf č. 14. Možné způsoby obrany proti nečekanému nedostatku finančních prostředků.

Správně na druhou část otázky, tedy možné způsoby řešení nečekaného nedostatku finančních prostředků, uvedlo pouze 51 respondentů. Jako možnost uváděli především různé druhy spoření a pojištění. Převážná většina (186) uvedla nesprávné řešení v podobě různých půjček, případně variantu zbytečně neutrácet. Na otázku neodpovědělo 13 respondentů, 10 zvolilo odpověď nevím. Lze předpokládat, že zde sehrává značnou roli zkušenost z rodiny, kdy žáci vnímají skutečnost, že rodiče různých typů půjček využívají, nemají však hlubší představu o úrocích, výši splátek, celkové výši splacené půjčky a dalších souvisejících faktorech.

V následující otázce měli respondenti odpovědět na možnosti způsobů placení, zda musí platit vždy pouze penězi.

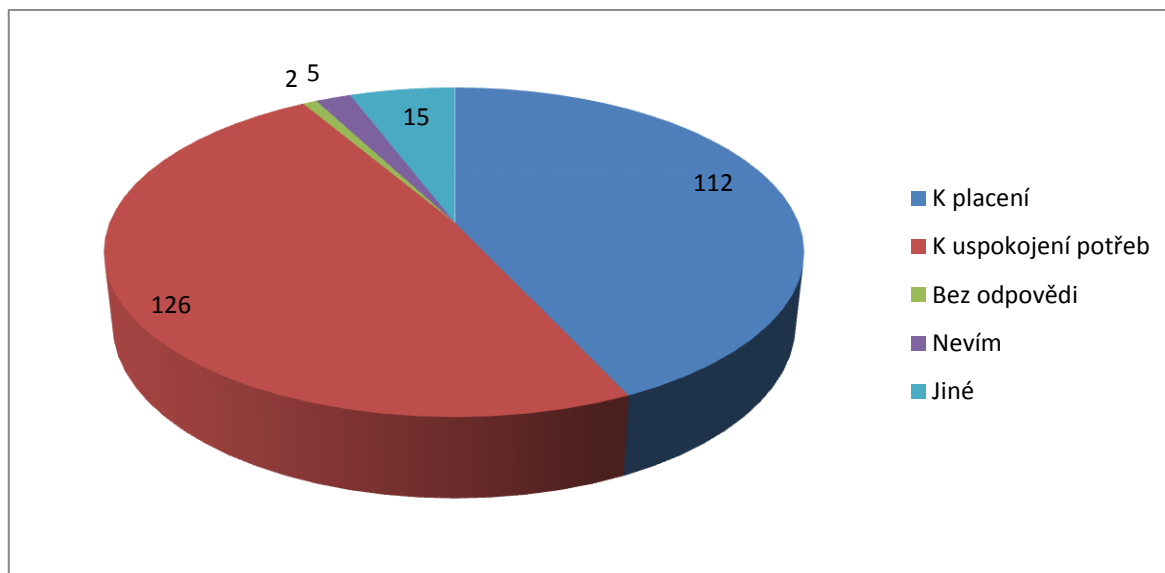
Graf č. 15. Placení penězi. Jiné možné způsoby placení.

U odpovědí na tuto otázku byl také patrný rozdíl mezi žáky nižších ročníků (6. – 7.) a žáky vyšších ročníků (8. – 9.). Placení pouze penězi uvedlo 133 respondentů, 90 uvedlo i jiné možnosti, 25 respondentů neodpovědělo, 12 volilo odpověď nevím. Z možností jiného způsobu placení uváděli nejčastěji platební karty, někteří však i možnost bankovního převodu. Tato možnost platby se objevila pouze v několika odpovědích. S penězi souvisela i otázka následující, ve které měli respondenti odpovědět, k čemu nám peníze vlastně slouží.

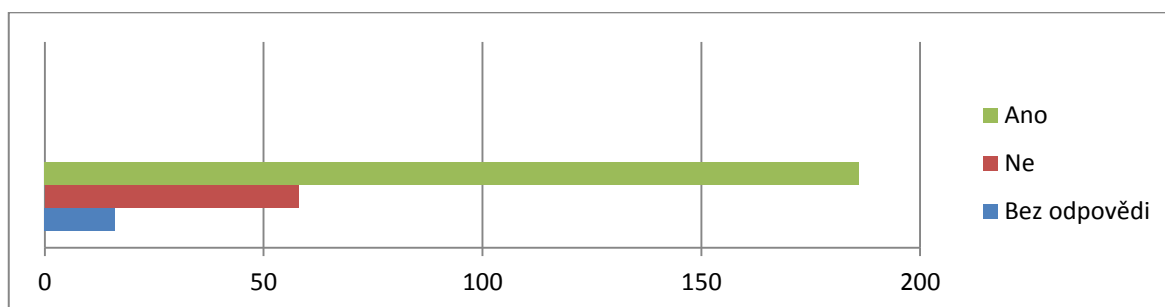
Převážná většina respondentů, celkem 238, odpověděla, že nám peníze slouží k placení a uspokojování potřeb. Pouze dva na otázku neodpověděli a pět respondentů uvedlo, že neví. Mezi dalšími odpověďmi se objevilo např. na vše, k ničemu apod. Tyto odpovědi však byly ojedinělé.

Graf č. 16. K čemu nám slouží peníze.

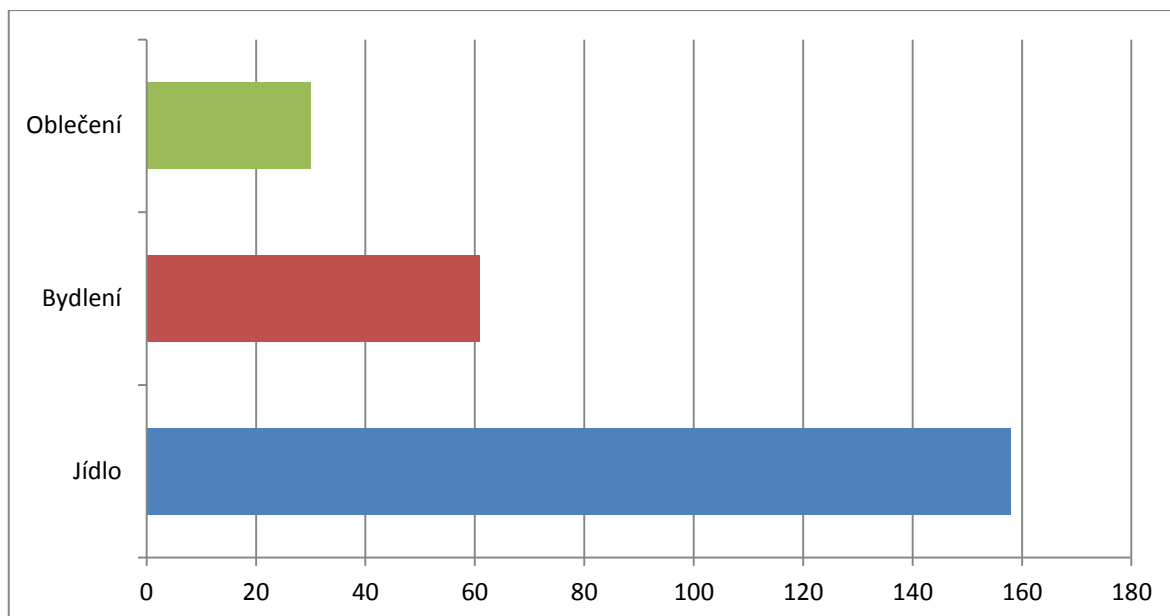
Následujících pět otázek patřilo do skupiny otázek zaměřených na praktický život respondentů. V první z nich odpovídali na otázku, zda mají na uspokojení vlastních potřeb dostatek finančních prostředků. V následujících dvou otázkách potom odpovídali na to, jaké druhy potřeb znají a co ke svému životu potřebují a také jaké znají druhy zdrojů a jak může člověk potřebné finanční prostředky získat. Některé odpovědi byly poměrně překvapivé, ale pro jejich lepší pochopení a zpracování by bylo nutné znát rodinné zázemí respondentů i je samotné.

Graf č. 17. Máš dost prostředků na uspokojení svých potřeb?

Následující otázka se skládala ze dvou částí, respondenti zde ovšem většinou odpověděli pouze na druhou část. V první části měli odpovědět na otázku, jaké druhy potřeb znají. Zde pouze jedinci dokázali rozlišit potřeby hmotné a nehmotné, ve druhé části měli uvést, co oni sami potřebují ke svému životu. Ve škále uvedených odpovědí převažují potřeby hmotné, řada z respondentů však uvedla i potřeby nehmotné.

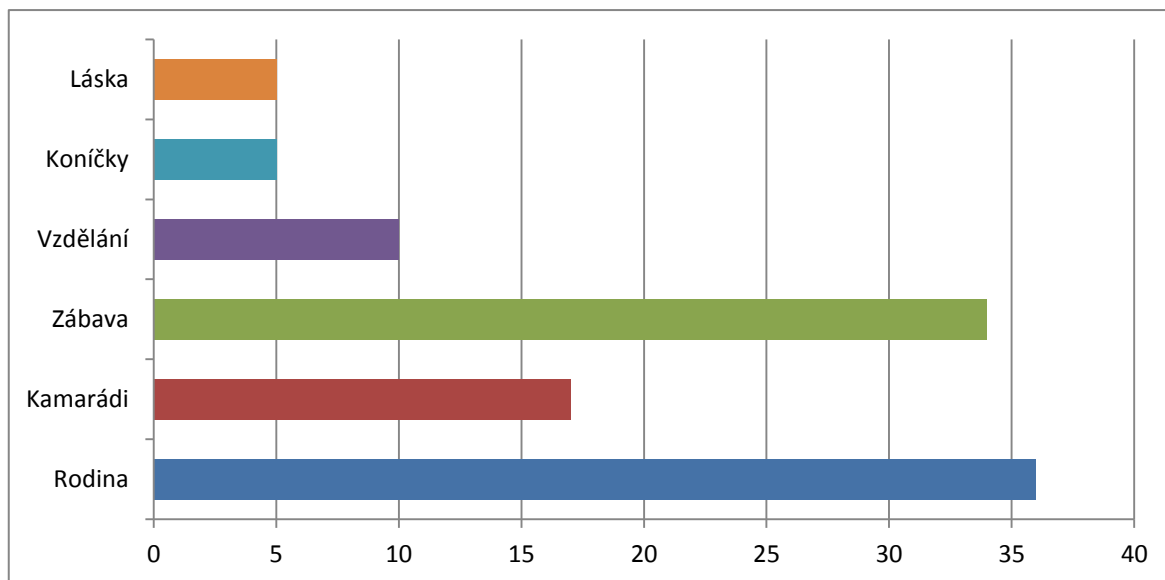
Graf č. 18. Hmotné potřeby nutné pro život (druhá část otázky).

Jídlo jako potřebu nutnou k životu uvedlo 158 respondentů, překvapivě pouze 61 respondentů uvedlo bydlení. Z odpovědí je zřejmé, že bydlení chápou jako naprostou samozřejmost a otázky se zajištěním bydlení v budoucnu zatím nijak neřeší a dostatečně ani nechápou. Oblečení, které je také samozřejmou součástí našeho života a kultury berou také jako naprostou samozřejmost, uvedlo v odpovědi pouze 30 respondentů. Ani v jednom případě se však v odpovědi neobjevilo např. auto, elektronika apod. Otázku v tomto případě zodpověděli všichni dotazovaní, nikdo také neodpověděl nevim.

Z celkového počtu 260 respondentů uvedlo ve svých odpovědích potřeby nehmotné 113 odpovídajících. Nejčastěji byla uváděna rodina (36), zábava (34) a kamarádi (17). Méně často uváděli žáci vzdělání (10), sport (6), koníčky a lásku (5).

Graf č. 19. Nehmotné potřeby nutné pro život (druhá část otázky).

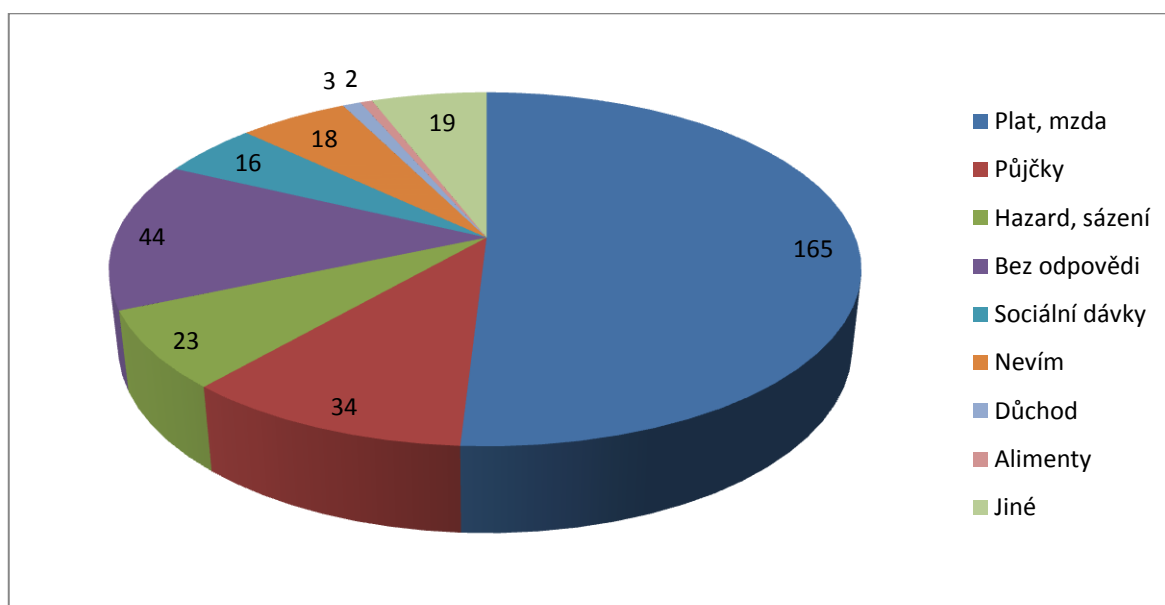

Otázka č. 16 se do jisté míry překrývala s otázkou č. 5, použil jsem ovšem jinou formulaci, která respondentům nabídla širší možnost odpovědi. Zajímavostí je, že se odpovědi, respektive četnost jednotlivých možností, poměrně značně liší. Přesné znění otázek bylo následující.

Otázka č. 5 – Jaké druhy příjmů může mít dospělý člověk?

Otázka č. 16 – Jaké druhy zdrojů znáš? Jak můžeš získat finanční prostředky?

Graf č. 20. Druhy zdrojů, možnost získání finančních prostředků.

Porovnání odpovědí na obě otázky uvádím v následující tabulce.

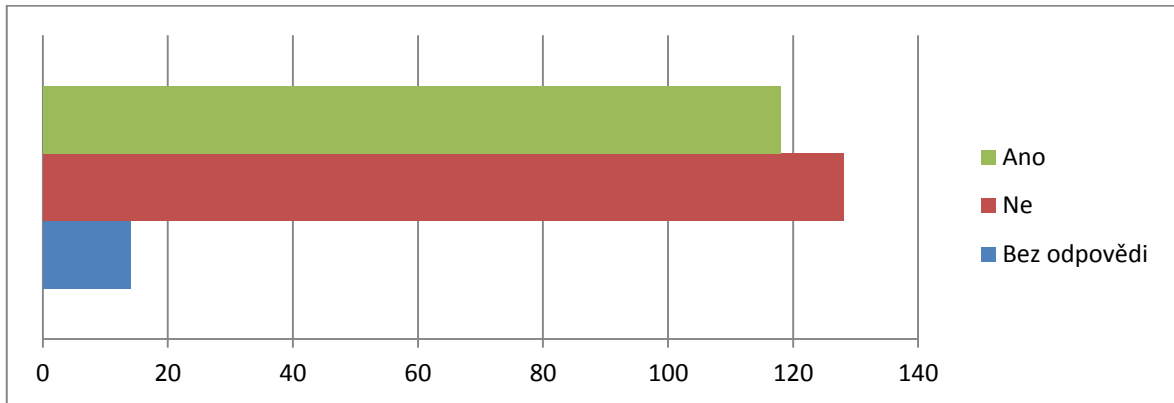
Tabulka č. 5. Porovnání odpovědí na otázky č. 5 a č. 16.

Odpovědi	Otázka č. 5 - počet respondentů	Otázka č. 16 - počet respondentů
Plat, mzda	224	165
Sociální dávky	68	16
Půjčky	0	34
Důchod	23	3
Hazard, sázení	0	23
Alimenty	1	2
Brigády	46	0
Dědictví	10	0
Nevím	8	18
Bez odpovědi	22	44
Jiné	23	19

Možné příjmy dospělého člověka tedy respondenti chápali jiným způsobem, než možné zdroje finančních prostředků.

Další dvě otázky se dotýkaly hospodaření domácnosti a rodinných výdajů, především, zda se respondenti nějakým způsobem podílí na hospodaření domácnosti a jestli mohou nějakým způsobem ovlivnit rodinné výdaje.

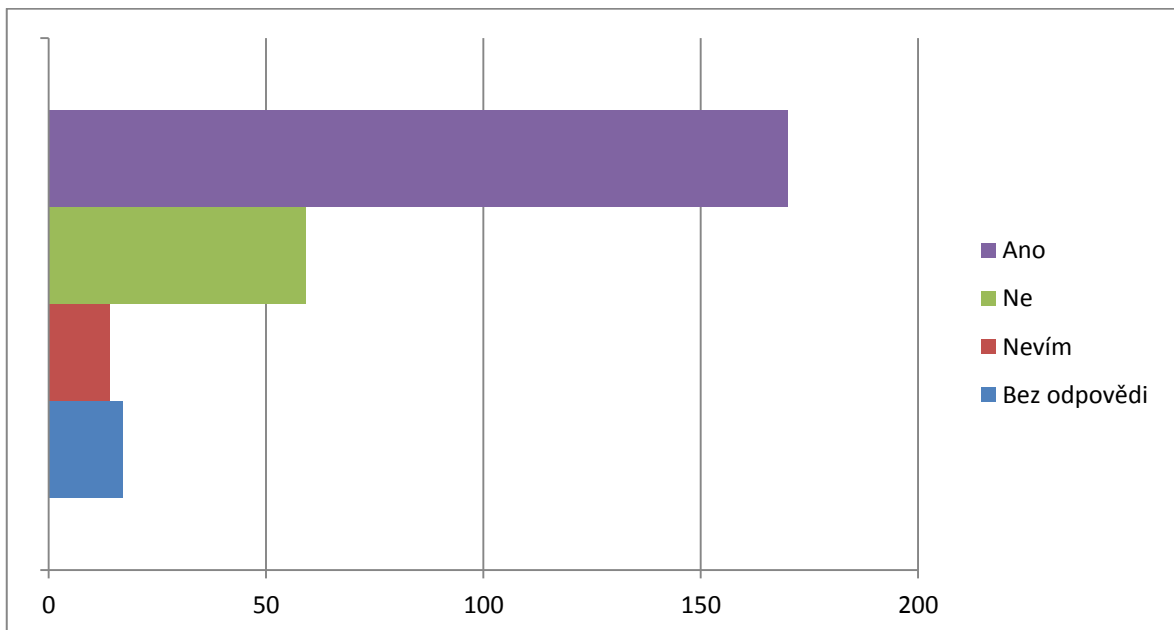
Graf č. 21. Podíl na hospodaření domácnosti.

Jako doplnění u této otázky měli respondenti uvést způsob, jakým se na hospodaření podílí. Ve většině případů uváděli vaření, uklízení, nakupování, jinou pomoc, omezení vlastních výdajů, šetření kapesného.

Větší počet respondentů odpověděl kladně na podobnou následující otázku, která se týkala možnosti ovlivnění rodinných výdajů.

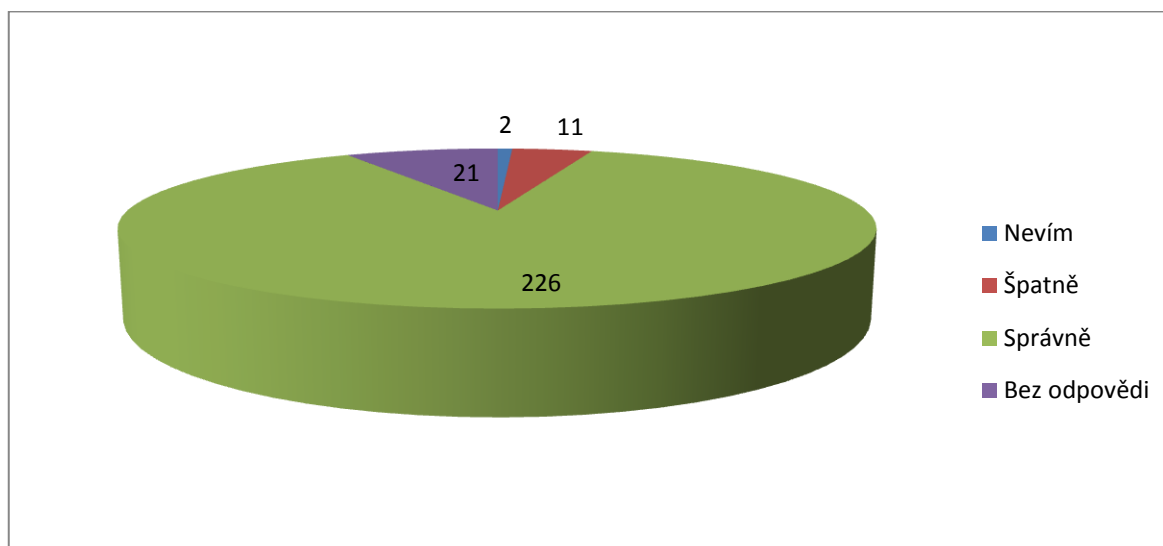
Graf č. 22. Možnost ovlivnění rodinných výdajů.

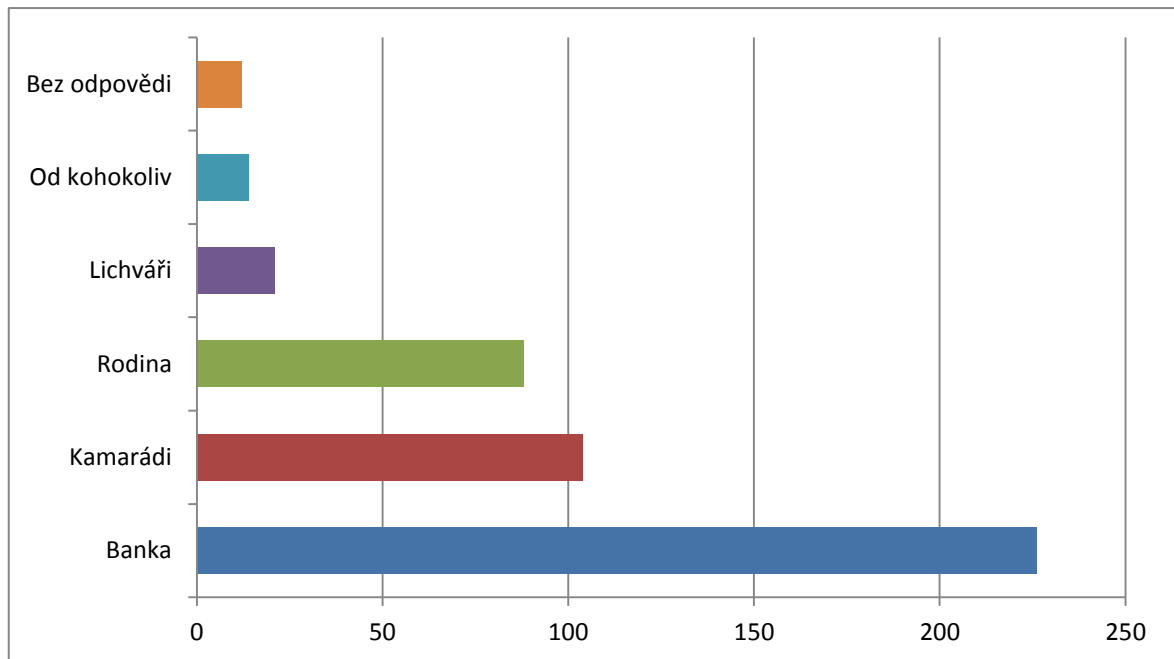
V odpovědích uváděli žáci poměrně širokou škálu možností, kterými mohou ovlivnit rodinné výdaje. V žádném případě se však nejednalo o možnosti teoretické, jako např. uplatnění informací získaných ve škole ve výuce finanční gramotnosti, ale pouze o možnosti prakticky vlastním přístupem omezit nebo zmírnit rodinné výdaje. Nejčastěji tak uváděli v odpovědích brigádu, šetrné hospodaření s energiemi a vodou, úsporu při používání mobilu, nechtít kupovat drahé věci, případně nechtít kapesné, což uvedlo téměř 30 respondentů.

Následující čtyři otázky se vztahovaly k pojmu půjčka. Nejdříve měli respondenti pojem vysvětlit, dále uvést možnosti, od koho si člověk finanční prostředky půjčovat může, v jakých situacích se nejčastěji možnosti půjčky využívá a jak se nazývá odměna půjčujícího. U otázky č. 19, tedy vysvětlení pojmu, a otázky č. 22, kdy měli uvést, že se jedná o úrok, prokázali respondenti dobré znalosti a odpovídali správně. U otázky č. 20, od koho si lidé mohou půjčovat finanční prostředky, a hlavně otázky č. 21, v jakých případech si lidé většinou půjčují, uváděli poměrně širokou škálu možností a příkladů.

Graf č. 23. Vysvětlení pojmu půjčka.

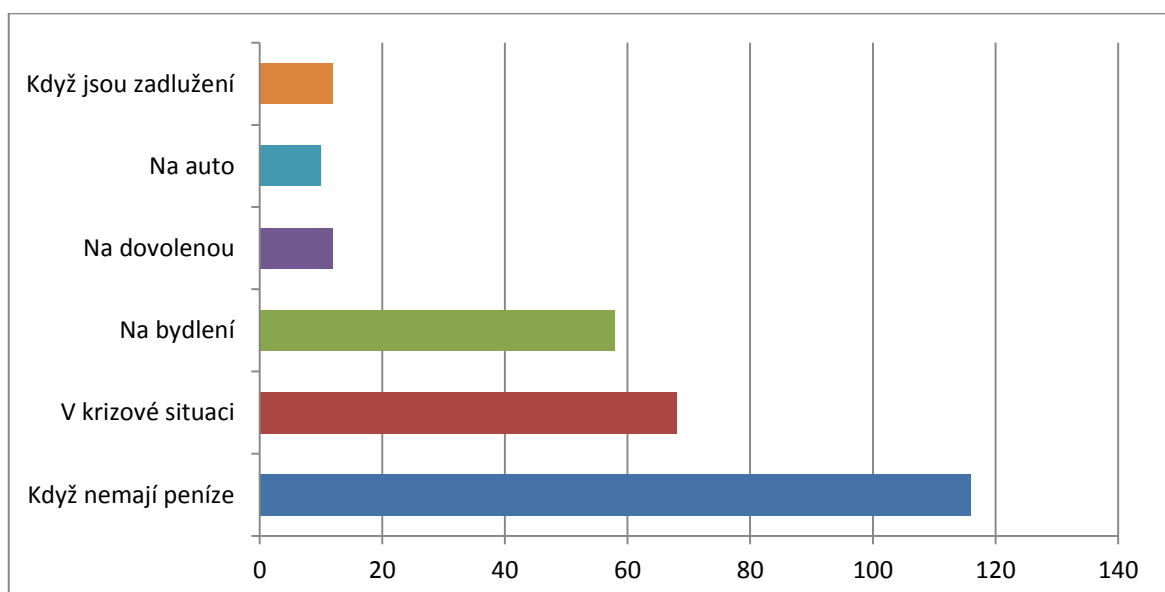
Graf č. 24. Od koho si lidé mohou finanční prostředky půjčovat.

V odpovědích na tuto otázku se projevují jak znalosti z výuky, případně médií (reklamy, reklamní nabídky apod.), tak z rodiny (půjčky od kamarádů, příbuzných). Určitým překvapením bylo uvedení lichvářů v odpovědi u 21 respondentů.

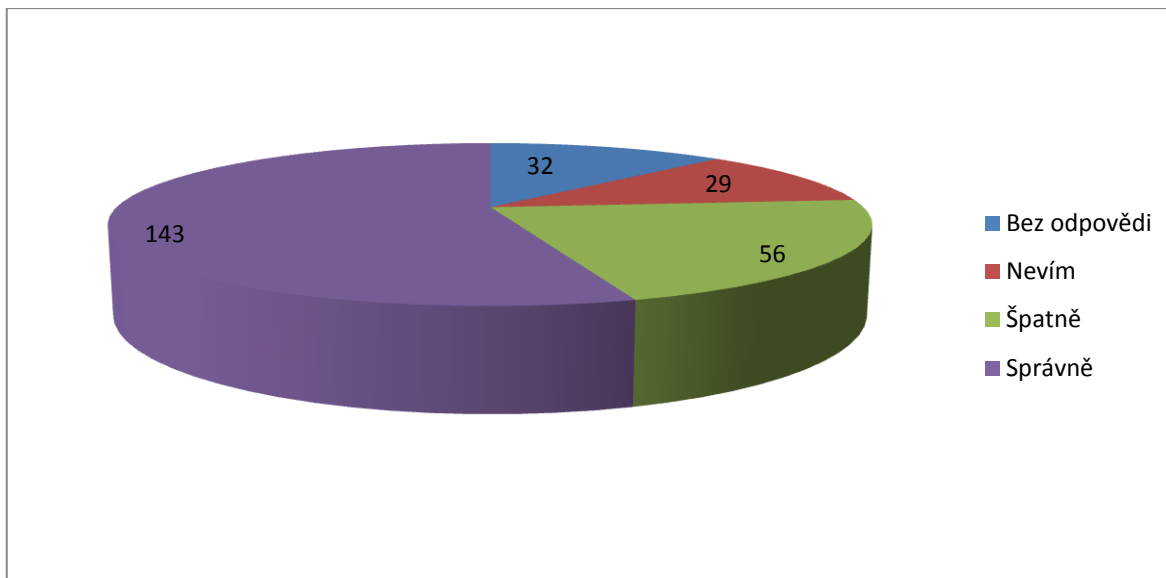
Širší škála odpovědí se objevila u otázky týkající se použití půjčky. Celkem se jednalo o 13 možností, na co si lidé peníze půjčují, nejčastější byla velmi obecná odpověď – když nemají peníze. Další dva nejčastěji uváděné příklady byly – půjčka v době krize a půjčka na zajištění bydlení (koupě bytu, stavba rodinného domu).

Graf č. 25. V jakých případech si lidé nejčastěji půjčují.

V dalších odpovědích se objevilo, že si lidé půjčují v případě ztráty zaměstnání, při zdravotních problémech, na rozjezd firmy, na investice, v případě přírodní katastrofy a když nemají co jíst. Četnost těchto odpovědí se pohybovala v rozmezí 1 až 6. Jednou uvedli respondenti rozjezd firmy a investice, šestkrát ztrátu zaměstnání.

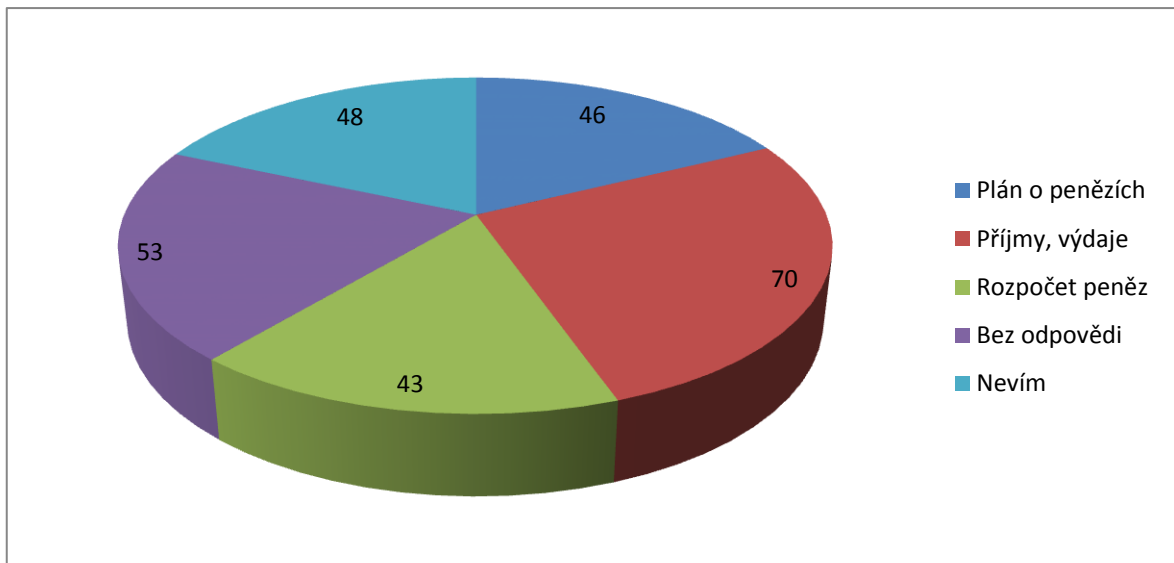
Graf č. 26. Definice odměny toho, kdo nám půjčil.

Celkově správně zodpovědělo otázku, tedy úrok, 143 respondentů, 56 odpovědí bylo nesprávných, 32 respondentů neodpovědělo a 29 použilo odpověď nevím.

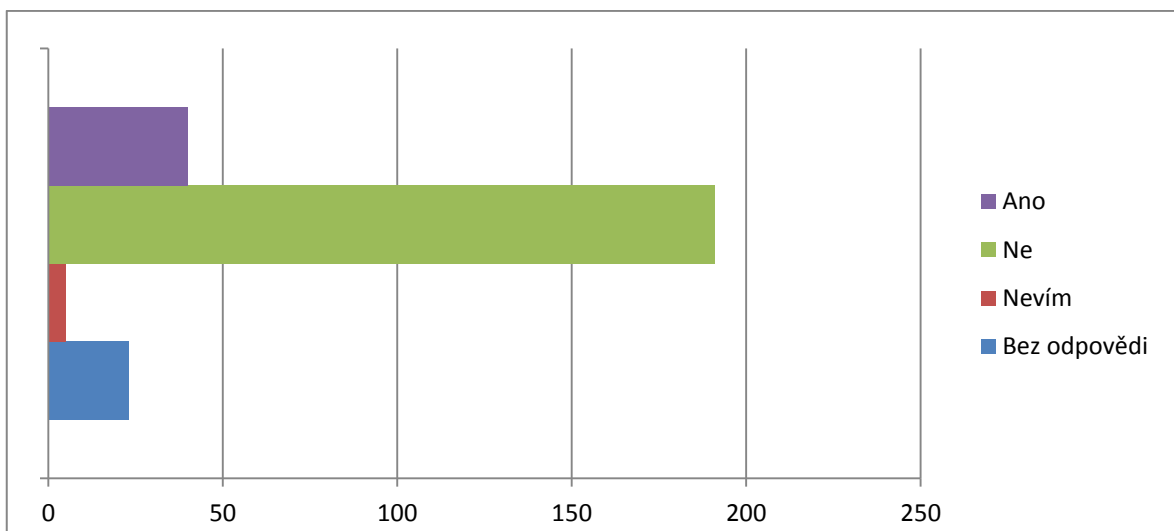
Poslední dvě otázky dotazníkového výzkumu byly zaměřeny na finanční plánování. Tato oblast je podle výsledků vyplývajících z odpovědí pro žáky zatím poměrně neznámá. Do jisté míry dokážou pojem definovat, ale podle předpokladu si zatím žádný finanční plán nevytváří a nedokážou ani vysvětlit či popsat, jak by měl vypadat a co by měl obsahovat.

Graf č. 27. Vysvětlení pojmu finanční plán.

Respondenti uvedli v odpovědích několik různých vysvětlení, které se dají považovat za správné a svědčí o porozumění danému pojmu. Téměř polovina z celkového počtu oslovených však otázku nezodpověděla (53) nebo uvedla v odpovědi nevím (48).

Graf č. 28. Tvorba vlastního finančního plánu.

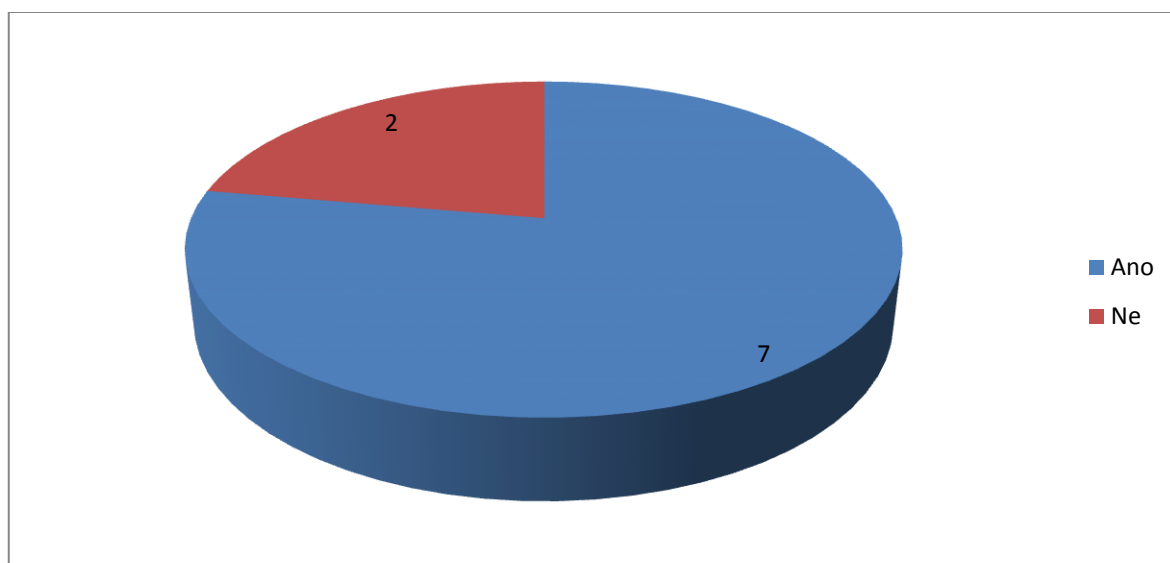

Většina respondentů, kteří uvedli, že si nějaký vlastní finanční plán vytváří, nedokázala jeho formu popsat. V sedmi případech uvedli, že si vytváří finanční plán v případě, že si na něco šetří, nijak blíže ho ovšem nespécifikovali a nepopisovali.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 260 žáků 6. – 9. ročníku základních škol z Brna a severní Moravy. Z toho bylo 135 chlapců a 125 děvčat. O rozložení počtu žáků jsem se již zmínil, celkem bylo 102 žáků z 9. ročníku, 73 žáků z 8. ročníku, 61 ze 7. ročníku a 24 z 6. ročníku. Při vyhodnocování dotazníku jsem, mimo jiné, dospěl k poznatku, že nijak zásadně se neliší odpovědi žáků nižších ročníků od odpovědí žáků ročníků vyšších. Týká se otázek vědomostních i otázek směřujících k praktickému využití znalostí z výuky finanční gramotnosti. Stejně tak neplatí, že by byl rozdíl mezi znalostmi i praktickým využitím mezi žáky ze školy vesnické, menšího města a Brna.

V této části jsou zpracovány odpovědi pedagogů, kteří na školách zařazených do dotazníkového výzkumu finanční gramotnost ve svých předmětech vyučují. Následující graf zobrazuje, zda vyučující absolvoval nějaké vzdělávání (seminář, přednášku...) zabývající se problematikou finanční gramotnosti.

Graf č. 29. Vzdělání pedagogů v oblasti finanční gramotnosti.

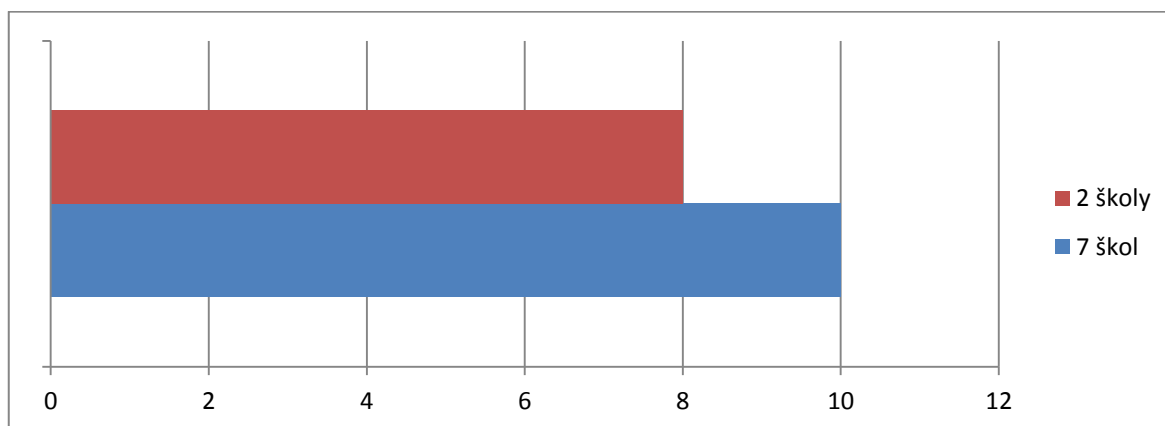
Vzhledem k povinnému zařazení výuky finanční gramotnosti do RVP se postupně rozšiřuje i nabídka studia, seminářů, kurzů a jiných možností zaměřených na výuku finanční gramotnosti pro pedagogy a lze tedy předpokládat, že v krátkém časovém horizontu budou mít všichni možnost doplnit si a rozšířit vzdělání v tomto směru.

Tabulka č. 6. Počet vyučovacích hodin věnovaných ročně výuce finanční gramotnosti.

Počet vyučovacích hodin ve školním roce	1	5	10	15	20
Počet škol	1	2	1	2	3

Na jedné ze škol zařazených do výzkumu uvedli pouze jednu vyučovací hodinu finanční gramotnosti ve školním roce, což je nedostačující, většina škol (5) uvedla 15 – 20 vyučovacích hodin ve školním roce, tedy časovou dotaci, která odpovídá důležitosti učiva.

Graf č. 30. Důležitost výuky finanční gramotnosti pro praktický život.

Význam výuky finanční gramotnosti pro praktický život byl hodnocen pedagogy ze škol zařazených do výzkumu na stupnici 1 – 10 (1 - naprosto nevýznamná, 10 – velmi důležitá). Z odpovědí vyplývá, že významu výuky finanční gramotnosti přikládají vyučující velký význam.

Rozdílné je zařazení výuky finanční gramotnosti do jednotlivých předmětů. V rámci průřezových témat i na základě aprobací vyučujících je zařazena tato problematika do matematiky (úroky, ekonomika), nejčastěji však do předmětu výchova k občanství, kde se objevují témata rodinného rozpočtu, příjmů, výdajů, sociálních dávek, dále úlohy a funkce peněžních ústavů, řešení osobních finančních krizí, spoření, pojištění atd. Objevuje se

i zařazení do předmětů základy administrativy a praktických činností (péče o domácnost, rodinný rozpočet). Podrobnější zařazení jsem uvedl v kapitole 2.2, do které jsem zařadil ukázky z ŠVP konkrétních škol.

V úvodu k praktické části své bakalářské práce jsem uvedl cíle a metody dotazníkového výzkumu, charakteristiku a strukturu dotazníků a také záměr při výběru respondentů. Dále jsem ve formě grafů a tabulek s komentářem prezentoval výsledky výzkumu. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že pohlaví žáků základních škol není determinující pro úroveň jejich finanční gramotnosti. Stejně tak nejsou podstatné rozdíly mezi úrovní znalostí a jejich praktickým využitím mezi žáky nižších ročníků (6. – 7.) a ročníků vyšších (8. – 9.). Ty se projeví pouze v odpovědích na několik otázek. Žádný rozdíl jsem nezaznamenal v úrovni finanční gramotnosti žáků vesnické školy, žáků ze škol v menších městech a žáků z Brna. Z výzkumu vyplývá, že žáci navštěvující základní školy v současné době mají možnost se s problematikou finanční gramotnosti seznamovat v poměrně rozsáhlém objemu učební látky a mají tak k dispozici dostatek informací, znalostí a dovedností, které mohou přenést do praktického života. Patrné je i to, že zacházení s penězi závisí nejen na konkrétním jedinci, ale také na kontextu doby a společnosti, ve které žije. Výuka finanční gramotnosti, stejně jako kterýkoliv jiný předmět, předpokládá výchovná rozhodnutí a vytvoření hodnotového žebříčku, který pomáhá žákům vytvářet jak škola, tak rodina. Z výsledků dotazníkového šetření je zřejmé i to, že většina žáků si uvědomuje důležitost peněz pro život v dnešní společnosti, a že důležitou roli sehrává i způsob s jejich hospodařením, vliv rodiny a rodinného zázemí, zaměstnání či nezaměstnání rodičů apod.

Otázky, které jsem v dotazníkovém šetření použil, se dají rozdělit do tří skupin. Otázky č. 1, 2, 9, 19, 20, 22, 23 byly zaměřeny čistě na vědomosti žáků z finanční oblasti. Byly zde otázky zaměřené na základní pojmy z této oblasti – vysvětlení pojmů půjčka, finance, rozpočet, finanční plán apod. Druhou skupinou byly otázky č. 5, 8, 12, 13, 15 a 16, které částečně ověřovaly znalosti žáků, zároveň však jejich uplatnění v praktickém životě. Příkladem je např. otázka: „Jaké druhy zdrojů znáš? Jak můžeš získat potřebné finanční prostředky?“ nebo „Musí člověk vždy platit jenom penězi? Pokud znáš jiné způsoby placení, napiš příklady.“ Třetí skupina otázek č. 3, 4, 6, 7, 10, 11, 14, 17, 18, 21 a 24 byla zaměřena na praktický život, využití znalostí získaných z výuky. Příkladem jsou např. otázky: „Máš nějaké vlastní příjmy?“, „Jaké máš vlastní příjmy?“, „Můžeš nějak ovlivnit rodinné výdaje?“ apod. Z vyhodnocených odpovědí následují závěry týkající se vyslovených hypotéz.

H 1 – Výuka finanční gramotnosti na ZŠ ovlivňuje žáky v jejich hospodaření s financemi již v době základní školní docházky.

Výuka finanční gramotnosti je zcela jednoznačně přínosem pro žáky ZŠ již v době školní docházky. Tato hypotéza se **potvrdila**.

H 2 – Výuka finanční gramotnosti se následně kladně projeví v jejich praktickém životě.

Odpovědi žáků, zejména u otázek č. 3, 4, 6, 7, 10, 11, 14, 17, 18, 21 a 24, kde odpověděli na tuto hypotézu a potvrdili, že se žákům finanční gramotnost projeví i v jejich praktickém životě s určitým časovým odstupem. Tato hypotéza se **potvrdila**.

H 3 – V řadě rodin má výuka finanční gramotnosti prostřednictvím žáků vliv i na rodiče a další členy rodiny.

Rodiče sice s dětmi o finančních záležitostech komunikují, mají vliv na své děti, obráceně tomu tak není. Tato hypotéza se **nepotvrdila**.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval problematikou finanční gramotnosti žáků základních škol. Snažil jsem se o porovnání výuky finanční gramotnosti před vznikem RVP a po začlenění do jednotlivých ŠVP. Mým cílem bylo zjistit úroveň výuky finanční gramotnosti po povinném zavedení Standardů finanční gramotnosti pro základní vzdělávání (od 1. září 2013) do výuky na obou stupních ZŠ, postihnout změny, ke kterým v posledních letech došlo v šíři začlenění do výuky i ve změně metod.

Výzkum jsem provedl celkem na pěti základních školách v Severomoravském a Jihomoravském kraji. Dvě ze tří stanovených hypotéz byly potvrzeny, jedna se nepotvrdila. Domnívám se však, že cesta výuky finanční gramotnosti v Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách a v Národní strategii finančního vzdělávání je správná a pro zvyšování úrovně vědomostí i jejich praktického využití přínosná. Potvrzují to i odpovědi pedagogů z dotazníkového šetření, kteří výuce finanční gramotnosti přikládají velkou důležitost a jsou ochotni se i v rámci nabízených možností (seminářů, přednášek, metodických materiálů) v této oblasti dále vzdělávat. Žákům tak postupně mohou nabízet širší pohled na finanční problematiku a předávat jim kvalitnější informace i výukové materiály. Neoddělitelná ovšem zůstává i role rodiny a samozřejmě celkového společenského klimatu. Pozitivní zpětnou vazbou je zájem o výsledky výzkumu mé práce. Výsledky dotazníkového šetření jim poslouží jako zpětná vazba, zda se jejich výuka finanční gramotnosti ubírá správným směrem. Nebo naopak, zda je třeba poupravit ŠVP a tím rozšířit počet hodin výuky finanční gramotnosti.

Cíle tohoto výzkumu, které jsem si stanovil, byly za pomoci výzkumu naplněny. Naplnil se záměr zjistit, zda finančně gramotní žáci navštěvující základní školy dokáží hospodařit s finančními prostředky a v tomto směru ovlivňovat i členy rodiny. Je tedy velkým přínosem výuka finanční gramotnosti na ZŠ, tak aby žáci vstupovali do života vybaveni základními vědomostmi v oblasti financí.

Bakalářská práce mi také umožnila rozšířit i vlastní znalosti v problematice výuky finanční gramotnosti a ekonomické a finanční gramotnosti obecně. Studium odborné literatury a dalších materiálů a stejně tak dotazníkové šetření mi poskytlo řadu poznatků a informací, které mohu dále využívat i v praxi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BRABEC, Jiří. *Finanční gramotnost: srozumitelně a bez překážek*. 2. vyd. Plzeň: ABC Finančního vzdělávání, 2012, 90 s. ISBN 978-809-0505-704.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DUŠOVÁ, Bohdana. Pedagogika a didaktika I. část. In: *Www.osu.cz* [online]. Ostrava, 2006 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/mentor/III-pedagogik-didaktika.pdf>

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xix, 312 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-807-4000-089.

Finanční gramotnost [online]. 2014 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Finan%C4%8Dn%C3%AD_gramotnost

Finanční gramotnost do škol. YOURCHANCE O.P.S. [online]. 2013 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/>

HESOVÁ, Alena. Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti [online]. 2012. vyd. Metodický portál RVP.CZ [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/14431/metodicka_doporuceni_pro_vyuku_financi_gramotnosti.pdf

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2011, 47 s. ISBN 978-807-3730-871.

JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2011, 102 s. ISBN 978-807-3730-895.

KAŠOVÁ, Jitka a Lukáš ISTENČIN. *Výchova k finanční gramotnosti: učebnice pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2012, 104 s. ISBN 978-807-2381-074.

KLÍNSKÝ, Petr a CHROMÁ, Danuše. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2009, 105 s. ISBN 978-80-87063-26-2.

KLÍNSKÝ, Petr a CHROMÁ, Danuše. *Finanční gramotnost, úlohy a metodika*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008, 96 s. ISBN 978-80-87063-12-2.

KRAUS, B., JŮZL, M., TANNENBERGEROVÁ M. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 92 s. ISBN 978-80-87182-04-8.

Kvarteto finanční gramotnosti. GENERATION EUROPE. *Www.generation-europe.cz* [online]. [cit. 2014-01-10]. Dostupné z: <https://www.generation-europe.cz/cs/publikace/114-kvarteto>

NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIŘÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. Vyd. 2. Kralice na Hané: Computer Media, 2013, 184 s. ISBN 978-807-4021-510.

Národní strategie finančního vzdělávání [online], Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2010. [cit. 2013-12-04]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani/narodni-strategie>

Pedagogika pro učitele: podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny, pedagogická diagnostika. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Grada, c2011, 456 s. ISBN 978-802-4733-579.

PETÝRKOVÁ, Lenka a Pavlína CHMELAŘOVÁ. *Základy finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: Generation Europe, 2011, 94 s. ISBN 978-809-0497-481.

PETÝRKOVÁ, Lenka. *Zahrada – Velká voda aneb nauč se plavat ve financích*. Praha: Generation Europe, o.s., 2012. ISBN 978-80-904974-9-8.

PETRÁŠKOVÁ, Vladimíra a Zuzana HORVÁTHOVÁ. *Vybrané kapitoly z finanční gramotnosti*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010, 133 s. ISBN 978-80-7394-233-5.

Pracovní sety pro základní školy. YOURCHANCE O.P.S. *Www.financnigramotnostdoskol.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/materialy/zs/pracovni-sety/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online], Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

Rozvojové cíle tisíciletí [online]. 2014 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvojov%C3%A9_c%C3%ADle_tis%C3%ADcilet%C3%A9
D

System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách [online], Praha: Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2007. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>

ŠKVÁRA, Miroslav. Finanční gramotnost. 1. vyd. Praha: Miroslav Škvára, 2011, 219 s. ISBN 978-809-0482-302.

Školní vzdělávací program - Učíme se pro život. In: *Www.zszubri.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.zszubri.cz/wp-content/uploads/2013/03/ŠVP-Učíme-se-pro-život-č.j.-ZŠ-Zu-234-2013.pdf>

Školní vzdělávací program - ZŠ Vejrostova. In: *Www.vejrostova.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: http://www.vejrostova.cz/vejrostova.cz/media/system/o%20c5%a1kole/vnitri%20smernice/svp_2013.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠ	Mateřská škola.
ZŠ	Základní škola.
ČR	Česká republika.
FG	Finanční gramotnost.
RVP	Rámcový vzdělávací plán.
ŠVP	Školní vzdělávací plán.
CEPS	Centrum ekonomických a právních studií Masarykovy univerzity.
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development.
INFE	International Network on Financial Education.
IGFE	Internacional Gateway on Financial Education.
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
CEFIF	Centrum fiktivních firem.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1. Přehled bodů	33
Obrázek č. 2. Losování pořadí výplaty i nákupu	34
Obrázek č. 3. Výběr zboží v „prodejničce“ je rozmanitý, žáci mají z čeho vybírat.	34
Obrázek č. 4. Vybrané zboží se následně platí u pokladny.	35

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1. Výchova k občanství a ke zdraví	21
Tabulka č. 2. Výchova k občanství a ke zdraví	22
Tabulka č. 3. Výchova k občanství.....	23
Tabulka č. 4. Výchova k občanství.....	24
Tabulka č. 5. Porovnání odpovědí na otázky č. 5 a č. 16.	57
Tabulka č. 6. Počet vyučovacích hodin věnovaných ročně výuce finanční gramotnosti.....	64

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1. Poměr chlapců a děvčat mezi respondenty.	43
Graf č. 2. Poměr respondentů v jednotlivých ročnících.	44
Graf č. 3. Vysvětlení pojmu finance.	45
Graf č. 4. Základní skupiny hospodaření s financemi.	46
Graf č. 5. Vlastní příjmy žáků.	46
Graf č. 6. Druhy příjmů respondentů.	47
Graf č. 7. Druhy příjmů dospělého člověka z pohledu respondentů.	47
Graf č. 8. Výdaje respondentů.	48
Graf č. 9. Druhy výdajů respondentů.	49
Graf č. 10. Druhy výdajů dospělého člověka.	49
Graf č. 11. Rozpočet, druhy rozpočtu.	50
Graf č. 12. Nutnost finanční rezervy pro život.	51
Graf č. 13. Možnost obrany proti nečekanému nedostatku finančních prostředků.	51
Graf č. 14. Možné způsoby obrany proti nečekanému nedostatku finančních prostředků.	52
Graf č. 15. Placení penězi. Jiné možné způsoby placení.	53
Graf č. 16. K čemu nám slouží peníze.	54
Graf č. 17. Máš dost prostředků na uspokojení svých potřeb?	54
Graf č. 18. Hmotné potřeby nutné pro život (druhá část otázky).	55
Graf č. 19. Nehmotné potřeby nutné pro život (druhá část otázky).	56
Graf č. 20. Druhy zdrojů, možnost získání finančních prostředků.	56
Graf č. 21. Podíl na hospodaření domácnosti.	58
Graf č. 22. Možnost ovlivnění rodinných výdajů.	58
Graf č. 23. Vysvětlení pojmu půjčka.	59
Graf č. 24. Od koho si lidé mohou finanční prostředky půjčovat.	60
Graf č. 25. V jakých případech si lidé nejčastěji půjčují.	60
Graf č. 26. Definice odměny toho, kdo nám půjčil.	61
Graf č. 27. Vysvětlení pojmu finanční plán.	62
Graf č. 28. Tvorba vlastního finančního plánu.	62
Graf č. 29. Vzdělání pedagogů v oblasti finanční gramotnosti.	63
Graf č. 30. Důležitost výuky finanční gramotnosti pro praktický život.	64

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1. Standardy finanční gramotnosti pro žáka prvního a druhého stupně základní školy a pro žáka střední školy

PŘÍLOHA P I: STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO ŽÁKA PRVNÍHO A DRUHÉHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY A PRO ŽÁKA STŘEDNÍ ŠKOLY

System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
společný dokument - MF, MPO, MŠMT
- aktualizovaná verze prosinec 2007 -

Příloha

I. Standardy finanční gramotnosti

Pozn.:

Podle platné školské legislativy postupují podle RVP školy od 1. září, které následuje nejpozději po uplynutí 2 let ode dne jejich vydání. Některé RVP již byly vydány (RVP pro základní vzdělávání; RVP pro gymnázia, RVP pro gymnázia se sportovní přípravou; 61 RVP pro střední odborné vzdělávání), další jsou připravovány ke schvalovacímu procesu. V ročnících, v nichž se vyučuje podle dosavadních učebních dokumentů příslušných oborů vzdělání nebo podle RVP ZV (do doby jeho úpravy) se doporučuje implementovat standardy FG do vzdělávání na dobrovolné bázi.

I.1. Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžných situacích	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
- nárok na reklamaci	- základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
- na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zvaží nezbytnost jednotlivých výdajů
	- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
společný dokument - MF, MPO, MŠMT
 - aktualizovaná verze prosinec 2007 -

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

I.2. Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovní listku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH - vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období... - rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Hospodaření domácností	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti - navrhne jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
společný dokument - MF, MPO, MŠMT
 - aktualizovaná verze prosinec 2007 -

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...) - vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu - posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení - vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek